

HÅLLBARHET I INSTALLATIONS- BRANSCHEN

Térèse Kuldkepp

2021-02-10

FÖRORD

Projektet initierades ursprungligen av Magnus Everitt och Linnéa Svanström, Installatörsföretagen/Energieffektiviseringsföretagen. Projektgruppen bestod av de två tillsammans med Catarina Gruvstad, Säker Vatten, Térèse Kuldkepp, Incoord och Charlotte Printz, Installatörsföretagen. En bit in i projektet bytte Linnéa arbetsgivare och Magnus gick i pension. Under en efterföljande period gick tempot i projektet ned i väntan på en ny projektorganisation. Projektet startades upp igen efter sommaren 2019 med mig, Térèse Kuldkepp som projektledare, och med Helen Magnusson och Charlotte Printz i arbetsgruppen. Projektet var menat att färdigställas till sommaren 2020. Våren 2020 ställdes tillvaron på nytt till sin spets med spridningen av Covid-19 vilket fördröjde slutförandet ytterligare. Sedan 2019 drevs projektet enbart i Installatörsföretagens regi.

Till projektet har ett stort antal personer medverkat vilket varit oerhört värdefullt. Först och främst har referensgruppen deltagit med stort engagemang och värdefull input. Utöver referensgruppen har deltagare i Installatörsföretagens SME-beredning samt regionföreningarnas ordförande bidragit med åsikter och erfarenheter avseende hållbarhet vid varsitt tillfälle. Även många medarbetare inom Installatörsföretagens alla olika avdelningar och ledningsgrupp har bidragit i projektet och engagemanget har varit väldigt viktigt för genomförandet.

Sist, men inte minst har SBUFs förståelsen för projekts ändrade tidplan samt det ekonomiska bidraget varit en viktig bidragande orsak till projektresultatet, som nu här presenteras i denna rapport och i och med detta startar en ny utmaning att få igång arbetet ute i hela installationsbranschen.

Stort tack till er alla!

Referensgrupp

Anders Gustin	Installatörsföretagen
Andreas Lavrell	Nytorps Rör
Ebba Sandström	Sandströms Elfirma
Göran Krawe	GK
Henrik Norsell	Elektrotjänst i Katrineholm
Jenny Ferm	Categoridata
Jonas Axelsson	Elcenter i Borås
Liselott Gustafsson	Gustafssons Rör
Martin Gustafsson	Midroc Electro
Oscar Hanson	Oscar Hanson VVS
Robert Thureson	Teknikservice
Sara Davidsson	Midroc Europe
Theresa Östman	GF100 Rör
Åsvor Brynnel	Assemblin

Térèse Kuldkepp, Incoord
Projektledare, rapportförfattare

Stockholm 2021-02-10

SAMMANFATTNING

Projektet uppkom som en följd av förstudien ”Hållbarhetsarbete i installationsbranschen” (SBUF ID 13444). Målsättningen har varit att öka Installatörsföretagens kunskap om hållbarhetsaspekter för att i nästa skede kunna stötta medlemsföretag i sin egen utveckling inom området. Rapporten riktar sig till aktörer i installationsbranschen med primärt fokus på två grupper. Den ena är företag som utformar, monterar och levererar systemlösningar för installationer. Den andra är Installatörsföretagens roll som bransch- och arbetsgivarorganisation för företagare i installationsbranschen.

Behovet att ställa om snabbt för att nå en hållbar utveckling är större än någonsin och alla individer, företag och organisationer behöver göra sitt för att vi ska lyckas. Samtidigt upplevs det svårt att veta hur man själv kan bidra.

Tanken med rapporten är att fylla gapet mellan stora övergripande begrepp som ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet och FN:s 17 globala utvecklingsmål till det sammanhang som de flesta företag och individer verkar i. Målet med rapporten är att det ska bli lättare att strukturera och relatera sitt arbete och påverkan till olika hållbarhetsaspekter. FN:s globala mål utgör rubriker och ett bildspråk som är gemensamt för många och används därför som ett sätt att kategorisera och exemplifiera vilka mål som företag eller Installatörsföretagen som organisation har möjlighet att bidra till. Det ger en möjlighet att få en överblick över det egna agerandet ur ett hållbarhetsperspektiv. I den här rapporten används begreppet **hållbarhet synonymt med** att det möjliggör en hållbar utveckling, det vill säga en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

Precis som att många hållbarhetsmål kan förstärka varandra kan de också motverka varandra, och detta är viktigt att vara medveten om. Det vi gör har oftast både positiva och negativa effekter. När man försöker göra rätt men i slutändan upptäcker att det man gjort bidragit till något värre riskerar många att i det läget känna uppgivenhet. Det är oerhört viktigt att vi alla inte hamnar i passivitet eller uppgivenhet. Vi alla behöver hitta sätt att göra något litet i varje situation så att vi gemensamt kommer framåt. Samtidigt behöver vi utforska de eventuellt negativa konsekvenserna av det vi gör.

Hållbarhet är ett brett begrepp och täcker in en stor mängd aspekter. Det gör att rapporten är omfattande. För att göra materialet mer lättillgängligt är innehållet uppdelat i tre huvuddelar som är fristående från varandra. De tre delarna tar olika vinklar på hållbarhet. Den första begreppsförklarar och håller sig på den övergripande nivån. Den andra delen berör hållbarhetsaspekterna sett ur installationsbranschens perspektiv. Den tredje delen utgår ifrån Installatörsföretagens roll.

Arbetet med projektet har lett fram till ett antal slutsatser. Den mest hoppfulla och glädjande är att alla som deltagit i referensgrupper och workshops har framhållit att hållbarhet handlar om viktiga framtidsfrågor som kommer avgöra framgången för branschen ur ett företagandeperspektiv.

Det är samtidigt tydligt att det finns en stor önskan att hållbarhetsbegreppet ska gå att förenkla till konkreta vardagliga tips. Den önskan är förståelig, men svår att möta. De hållbarhetsutmaningar vi står inför är komplexa, därför finns det tyvärr inga enkla lösningar. Istället är slutsatserna av mer processriktad karaktär. Att utforma metoder för att hantera okända saker är det som kommer att vara viktigt för att lyckas framåt. Vi måste fortsätta att lära oss nytt och kunna ifrågasätta tidigare val.

Det viktigaste vi står inför i denna tid av stora förändringar som samtidigt behöver ske snabbt, är att vi alla behöver hjälpas åt att våga agera. Vi får inte vänta på att det ska bli perfekt och kan inte

unna oss att känna oss säkra på att ingen ska kunna klandra oss för att göra fel. Vi borde aktivt sträva efter att öka vår medvetenhet, våga analysera och värdera konsekvenser. Vi behöver vara medvetna om att det ofta finns negativa sidor av alla val, men vi ska ur vår situation alltid försöka göra det som medför att det positiva överstiger det negativa.

För Installatörsföretagens fortsatta arbete finns det tre perspektiv. Som medarbetare, för medlemsföretagen och som företrädare för branschen. För medlemsföretagens räkning är det två huvudmålgrupper som arbetet bör anpassas efter. Den första är pionjärerna, de företag som ligger i framkant och vill gå före. Inom de områden som branschen som helhet behöver bygga kunskap om bör utvecklingsprojekt bedrivas tillsammans med företag från denna grupp. För den stora majoriteten företag behövs istället primärt målgruppsanpassad och lättillgänglig information som hjälper dem konkret. Informationen behöver avgränsas på olika sätt för att kunna paketeras och riktas rätt och inte bli övermäktig. Några konkreta exempel på sådant som den stora majoriteten företag skulle vara hjälpta av är information om installationsprodukters miljö- och klimatpåverkan, praktikaliteter kring återbruk av installationsprodukter samt tips om hur hållbarhet kan integreras i affärserbjudandet. Framtida utvecklingsprojekt kan med fördel bedrivas inom dessa typer av områden.

Några konkreta saker att ta med sig vidare i det fortsatta arbetet är:

- För att lyckas krävs beteendeförändringar och med det krävs också förståelse och anpassning till psykologiska aspekter för att få med sig så många som möjligt. Branschen domineras samtidigt av tekniker av olika slag och dessa mer mänskliga perspektiv behöver troligtvis lyftas in aktivt för att få utrymme.
- Som en följd av detta behöver förändringen ske stegvis och över lång tid, beteendeförändringar kommer inte ske över en natt. Att visualisera resan genom att bryta ner dem till steg är viktigt för att komma igång och ta steg, även om de är små. Det viktigaste är att vi får igång en rörelse åt rätt håll. På så sätt kan det bli mätbart längs vägen och det vi då kan mäta är att vi rör oss åt rätt håll.
- Nycklarna ligger troligtvis i en mångfald av olika lösningar. Det är viktigt att det inom dessa områden inte förenklas *för* långt och att det finns ett processperspektiv på sådant som berör hela kedjan. En bra idé kommer aldrig bli av om inte alla delar i processen fungerar, hur bra idén än är. Då kan det krävas att jobba på flera fronter för att nå slutmålet.
- Installatörsföretagens medlemsföretag behöver framöver kunna hantera hållbarhetsaspekterna så att de integreras i allt de gör. Det kräver också att vissa affärslogiker förändras som norm. Den hållbara affären kräver att det finns rätt kompetens, att erbjudandet har en efterfrågan och betalningsvilja samt att resterande del av kedjan möjliggör med sina respektive affärsmodeller och ageranden. Här kan Installatörsföretagen göra stor nytta genom att verka för dessa gemensamma behov som enskilda företag har svårt att göra var och en för sig.

För att nå önskad förändring kommer ett aktivt och målgruppsanpassat arbete att behövas. Arbetet kommer även behövas brytas ned samt pågå under lång tid. Den här rapporten ska ses som ett hjälpmedel att komma igång att sätta mål och konkretisera sitt hållbarhetsarbete.

INNEHÅLL

BAKGRUND OCH METOD	6
INLEDNING	7
VAD ÄR HÅLLBARHET?	8
BEGREPPET HÅLLBARHET.....	8
TRE ASPEKTER AV HÅLLBARHET	8
FN:S GLOBALA UTVECKLINGSMÅL – AGENDA 2030.....	11
MÅLKONFLIKTER OCH MEDVETENHET	12
INSTALLATIONSBRANSCHENS ROLL	15
VARFÖR ÄR DET VIKTIGT ATT ARBETA FÖR HÅLLBARHET	15
<i>Väsentliga hållbarhetsaspekter för branschen</i>	<i>16</i>
Arbetsmiljö och säkerhet.....	16
Mångfald, jämställdhet och inkludering	16
Minskad klimatpåverkan.....	18
Ökad resurseffektivitet	23
Antikorruption och ansvarsfulla affärer med sund konkurrens	25
<i>Den hållbara affären som möjliggörare</i>	<i>26</i>
PÅVERKAN GENOM UPPDRAG FÖR KUND.....	30
PÅVERKAN GENOM ARBETE I EGNA FÖRETAGET	38
FORTSATT ARBETE FÖR FÖRETAGARE I INSTALLATIONSBRANSCHEN	46
INSTALLATÖRSFÖRETAGENS ROLL	47
INSTALLATÖRSFÖRETAGENS MÖJLIGHET ATT PÅVERKA BRANSCHEN	47
FORTSATT ARBETE FÖR INSTALLATÖRSFÖRETAGEN	62
<i>Hållbarhetsarbete är med fördel inte ett eget arbete</i>	<i>62</i>
<i>Som medarbetare</i>	<i>62</i>
<i>För medlemsföretagen</i>	<i>63</i>
Välj rätt målgrupper för önskat resultat.....	63
Affärsprocessen som struktur	65
Medlemsföretagen önskar sig fem saker	66
Konkreta förslag på aktiviteter.....	68
<i>Som företrädare för installationsbranschen</i>	<i>71</i>
SLUTSATSER	72
LITTERATURFÖRTECKNING	73
<i>Länktips</i>	<i>Fel! Bokmärket är inte definierat.</i>
BILAGA 1 - Detaljerat exempel på egenskaper vid genomgång av strukturer för affärsprocessen.	

BAKGRUND OCH METOD

Projektet följer förstudien ”Hållbarhetsarbete i installationsbranschen” (SBUF ID 13444). Målsättningen för båda projekten har varit att öka Installatörsföretagens kunskap om hållbarhetsaspekter för att i nästa skede kunna stötta medlemsföretag i sin egen utveckling inom området.

Syftet med detta projekt har varit att kunna ta ett helhetsgrepp över hållbarhetsområdet och bryta ner det till hur det påverkar branschen, och vice versa. Det har gjorts genom tre huvuddelar

1. Arbeta strukturerat enligt guiden framtagen i SBUF-projekt ID 13425 ”Dags att hållbarhetsredovisa”.
2. Inhämta information och erfarenheter från medlemsföretag.
3. Ta fram en struktur för fortsatt arbete.

Syftet med att basera upplägget på detta angreppssätt var att få en strukturerad metodik som bas för det breda spektrum aspekter som samlas under begreppet hållbarhet. Samtidigt har det kunnat fungera som ett test av vägledningen för att kunna se om eller hur den kan vara till hjälp för företag i installationsbranschen. Det är även ett led i att kunna stötta medlemsföretag som ska hållbarhetsredovisa sitt arbete.

Moment som har genomförts, enligt metodiken som följer av punkt 1 ovan, är:

- Intern första workshop med medarbetare från både Installatörsföretagen och Säker Vatten för att inventera intressenter inför att genomföra intressentdialog
- Intressentdialog med medarbetare och medlemsföretag
- Väsentlighetsanalys av hållbarhetsaspekter som uppkommit ur intressentdialogerna
- Bearbetning och utformning av förslag om hur aspekterna bör hanteras av branschen och dess företag.

Intressentdialogerna har legat till grund för den stora insamlingen av material. Det har delvis skett genom personlig dialog via totalt sju olika möten och workshops med medlemsföretag i tre olika grupperingar. Det har även skett via sju workshops med Installatörsföretagens olika avdelningar för att fånga upp de breda perspektiven och grunda ordentligt i verksamheten och medlemsföretagens vardag.

Grupperingar av medlemsföretag som har deltagit:

- SME-beredningen, representerar små och medelstora medlemsföretag (privatägda bolag med upp till ca 50 medarbetare).
- Ordförandekonferens med de elva regionföreningarnas ordförande
- Utvalda medlemsföretag till referensgrupp

Utöver detta har även hållbarhetsredovisningarna för de största medlemsföretagen lästs. Det handlar om hållbarhetsredovisningar upprättade av Assemblin, Bravida, Caverion, GK och Midroc.

Innan möten med referensgruppen har även enskilda intervjuer hållits med personer från tre medlemsföretag: Ebba Sandström från Sandströms elfirma, Åsvor Brynnel från Assemblin och Sara Davidsson från Midroc Europe.

Arbetet inom Installatörsföretagen har involverat alla avdelningar och utgått ifrån ledningsgruppen.

INLEDNING

Behovet att ställa om snabbt för att nå en hållbar utveckling är större än någonsin och vi behöver att alla individer, företag och organisationer gör sitt för att vi ska lyckas. Samtidigt upplevs det svårt att veta hur man själv kan bidra, inte minst när hållbarhet ofta diskuteras på väldigt övergripande och ofta till och med global nivå.

Tanken med rapporten är att fylla gapet mellan stora övergripande begrepp som ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet och FN:s 17 globala utvecklingsmål till det sammanhang som de flesta företag och individer verkar i. Målet med rapporten är att det ska bli lättare att strukturera och relatera sitt arbete och påverkan till olika hållbarhetsaspekter. Detta genom att:

- Öka både Installatörsföretagens och branschens kunskaper om hållbarhetsaspekter.
- Lyfta exempel för både företag och individer till hur man kan konkretisera hållbarhetsarbete i sin verksamhet och vardag.
- Ge förslag på metoder och frågeställningar att använda sig av för att komma vidare rent praktiskt i det fortsatta arbetet.
- Ge Installatörsföretagen förslag och inspiration på hur de kan gå tillväga i ett nästa skede för att stötta medlemsföretag kopplat till hållbarhet.

Rapporten riktar sig till aktörer i installationsbranschen och sätter två perspektiv i primärt fokus. Det ena är företag som utformar, monterar och levererar systemlösningar för installationer. Det andra är Installatörsföretagens roll som bransch- och arbetsgivarorganisation för företagare i installationsbranschen.

Hållbarhet är ett väldigt brett begrepp och täcker in en oerhörd mängd aspekter. Det gör att rapporten är omfattande. För att göra materialet mer lättillgängligt behöver det inte läsas i ett svep. Det finns några huvuddelar som är fristående från varandra.

- I ”Vad är hållbarhet?” (från sidan 8) begreppsförklaras hållbarhet och samband och målkonflikter mellan olika aspekter utforskas.
- ”Installationsbranschens roll” (från sidan 15) inleds ned några aspekter på varför det är viktigt som företagare att arbeta för hållbarhet och belyser och exemplifierar installationsbranschens roll ur några olika perspektiv. De väsentliga hållbarhetsaspekter som är extra viktiga för branschen att arbeta med lyfts upp och beskrivs. Denna del riktar sig primärt till företagare i installationsbranschen.
- I ”Installatörsföretagens roll” (från sidan 47) beskrivs istället hållbarhetsmålen ur perspektivet av bransch- och arbetsgivarorganisationens roll och möjligheter.

VAD ÄR HÅLLBARHET?

Begreppet hållbarhet

Hållbarhet är ett vitt begrepp, inrymmer många aspekter och kan ha olika betydelse i olika sammanhang. Den kändaste definitionen av "Hållbar utveckling" fick stor spridning med den så kallade Bruntlandrapporten¹ 1987 och definieras som:

"Utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov".

I den här rapporten används hållbarhet som synonymt med att det möjliggör en hållbar utveckling.

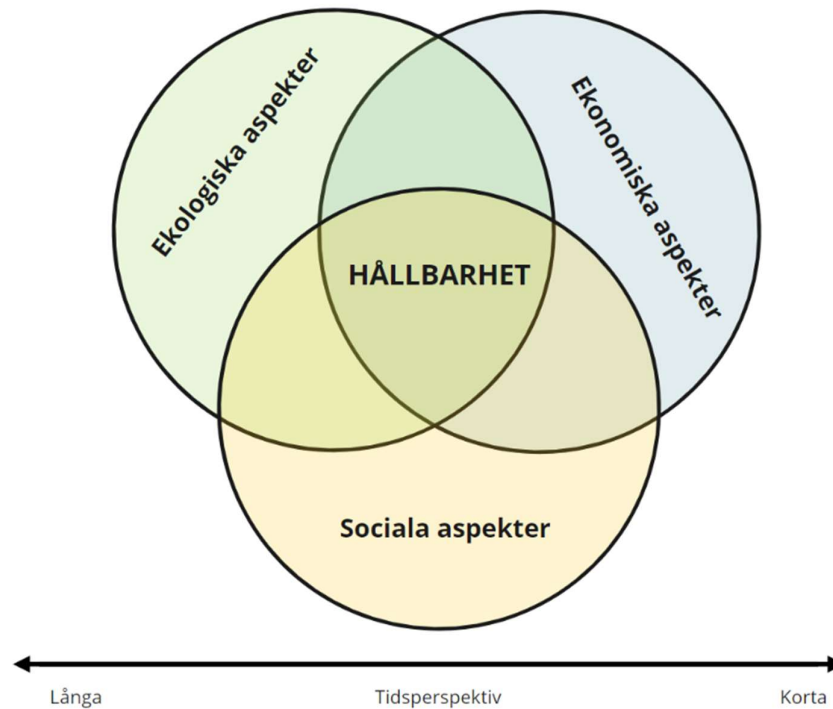
Eftersom få enskilda åtgärder ensamma lever upp till definitionen av en hållbar utveckling baseras den här rapporten på att knyta samman aspekter med vilka hållbarhetsaspekter de har möjlighet att *bidra* till. I hur stor utsträckning de faktiskt bidrar i slutändan hänger på både i vilken utsträckning de faktiskt genomförs och hur väl analys till andra konsekvenser gjorts.

Tre aspekter av hållbarhet

En vanlig indelning av hållbarhet är att kategorisera aspekter till någon av tre rubriker: ekologisk hållbarhet, social hållbarhet respektive ekonomisk hållbarhet. En hållbar utveckling totalt sett kan dock endast uppnås om alla tre huvudgrupper är hållbara samtidigt. Det finns en problematik med att de enskilda delarna låter som att de kan vara hållbara var för sig, när det alltid finns tydliga beroendesamband som länkar dem. Axeln med tidsperspektiv syftar på att det oftare tar längre tid innan konsekvenser på ekologiska aspekter blir synliga, exempelvis klimatpåverkan, medan ekonomiska aspekter kan synas redan i en kvartalsrapport. Det gör det komplext att prioritera åtgärder när effekterna syns i olika tidsaspekter och påverkar möjligheten att dra nytta av vinster som uppfattas långt fram i tiden.

Beroendesambanden går i flera dimensioner och därför illustreras det här i Figur 1 med ett venndiagram som knyter samman de tre aspekterna.

¹ <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-H%C3%A5llbar-utveckling.pdf>

Figur 1 Tre aspekter som behöver integreras för att en hållbar utveckling ska kunna nås. Var och en för sig uppnås ingen bestående hållbarhet och därmed ingen hållbar utveckling. Axeln med tidsperspektiv syftar på att det oftare tar längre tid innan konsekvenser på ekologiska aspekter blir synliga, exempelvis klimatpåverkan, medan ekonomiska aspekter kan synas redan i en kvartalsrapport. Det gör det komplext att prioritera åtgärder när effekterna syns i olika tidsaspekter och påverkar möjligheten att dra nytta av vinster som uppfattas långt fram i tiden.

Trots beroendesamband i flera dimensioner och riktningar finns ett dominerande beroende och det är att den planet vi lever på har vissa planetära gränser. Vi kan nyttja naturens resurser och ekosystemtjänster till att skapa förutsättningar för mänskligheten att kunna tillgodose sina behov över tid. Men planetens resurser är ändliga och om naturresurser och ekosystemtjänster överutnyttjas så kommer det till slut bli konsekvenser inom de andra delarna. En värld med förändrat klimat och mer extremväder riskerar att rubba förutsättningar för livsmedelsproduktion, tillgång till dricksvatten, förstöra infrastrukturer och tvinga människor på flykt. Det riskerar att skapa sociala katastrofer och slår undan benen på långsiktigt stabil ekonomi för både nationer och företag. Likväl finns möjligheter att minimera dessa risker åt andra hållet. Genom att säkerställa att alla hållbarhetsaspekter inkluderas i företagande och processer och att affärsmodeller byggs upp som stimulerar hållbara lösningar tryggas förutsättningar för fortsatt möjlighet till stabila samhällen samt stabila ekosystem. Naturen är anledningen till att den ekonomiska tillväxten har kunnat byggas upp.

Att de övergripande sambanden ter sig så här är nog de flesta överens om, men det stora problemet är att det sker för lite. Och det är en följd av en mix av olika hög grad av komplexitet i vad som orsakar vilka konsekvenser samt vilka tidsperspektiv det rör sig om.

Jordens ekosystem har länge haft en hög grad av *resiliens*, det vill säga motståndskraft för störningar. Stabila ekosystem bygger på en stor mångfald av arter vilket gör att om en art påverkas så hålls ändå ekosystemet stabilt i helhet. Det är en fantastisk tillgång för allt liv på jorden, men det är också något som just nu är mer hotat än någonsin tidigare². Sedan den industriella revolutionen

² <https://10nics2020.futureearth.org/#explore>

har naturresurser utvunnits i en allt högre utsträckning. Fossila energislag används för att förädla resurserna och i slutändan generera ekonomisk tillväxt. Utsläppen av växthusgaser har ökat dramatiskt och antalet arter har minskat alarmerande. I mångt och mycket har det fungerat att bygga upp processer, affärskedjor och samhällen med en skuld där indrivningen av skulden inte har startat skarpt än. Det har alltså tagit många år innan det märks några större effekter på exempelvis klimatet eller på antalet arter.

Det som är riktigt skrämmande är att vi tack vare de hittills motståndskraftiga ekosystemen kommit att kunna tro att det inte spelar så stor roll, att det kommer att fungera även i framtiden. Men forskningen menar att det finns stor risk att så kallade tröskeleffekter kan nås med skenande förändringar åt fel håll som följd³. När vi passerar en sådan tröskeleffekt kollapsar ekosystemen och förändringen accelererar. Accelerationen sker av så kallade återkopplingsloopar. Ett exempel på en återkopplingsloop är att den globala uppvärmningen påverkar klimatet mot perioder av ökad torka och ökad mängd skogsbränder i västra Nordamerika. Sotet från skogsbränderna transporteras långa sträckor och hamnar på glaciärerna i Kanada. När glaciärerna får en sotbeläggning blir de mörkare och mer solenergi absorberas på jorden istället för att reflekteras ut i rymden igen. Detta leder i sin tur till en ökad uppvärmning. En annan återkopplingsloop är att upptining av permafrosten i Sibirien frigör utsläpp av metangas, vilket i sin tur kan accelerera globala uppvärmningen med ännu större utsläpp av metangas.

Det finns risk att vi kommit så långt att det inte går att vända utvecklingen. Men forskningen bedömer att det finns god chans att skapa hyfsat stabila förutsättningar om den globala uppvärmningen begränsas till maximalt 2 °C och helst långt under det. Det brukar pratas om 1,5 °C-målet i dessa sammanhang eftersom vi bör göra allt vi kan för att inte gå över en global uppvärmning som är större än just 1,5 °C.

Men hur ska vi göra rent konkret för att lyckas med detta? Hur ska vi bryta mönster av växthusgasutsläpp, artdödlighet och samtidigt säkerställa levnadsvillkoren för världens ca tio miljarder stora befolkning? Det är just jakten på välstånd, hälsa och förutsättning för människor att leva bra liv som har drivit på nyttjandet av naturresurser och orsakat växthusgasutsläppen. De fattigaste nationerna vill inte behöva avstå välstånd, men de rika vill inte stå för hela kostnaden att lösa problemen. Alla världens länder har inte samma tillgång till vatten, påverkar inte konsumtionen i lika stor grad. Och så fortsätter det.

För att hantera detta enades det globala samfundet genom FN år 2015 om 17 globala utvecklingsmål till 2030. Det finns väldigt mycket kvar att göra men också stora möjligheter för näringslivet att bidra och utnyttja ny affärspotential.

³ <https://www.aktuellhallbarhet.se/miljo/klimat/riskerna-for-troskeleffekter-har-underskattats-enligt-ny-studie/>

FN:s globala utvecklingsmål – Agenda 2030

Agenda 2030, eller FN:s globala utvecklingsmål, består av 17 definierade mål som täcker över de tre dimensionerna av hållbar utveckling, se Figur 2.

Figur 2 FN:s 17 globala utvecklingsmål. Grafiskt material hämtat från Globalamalen.se⁴

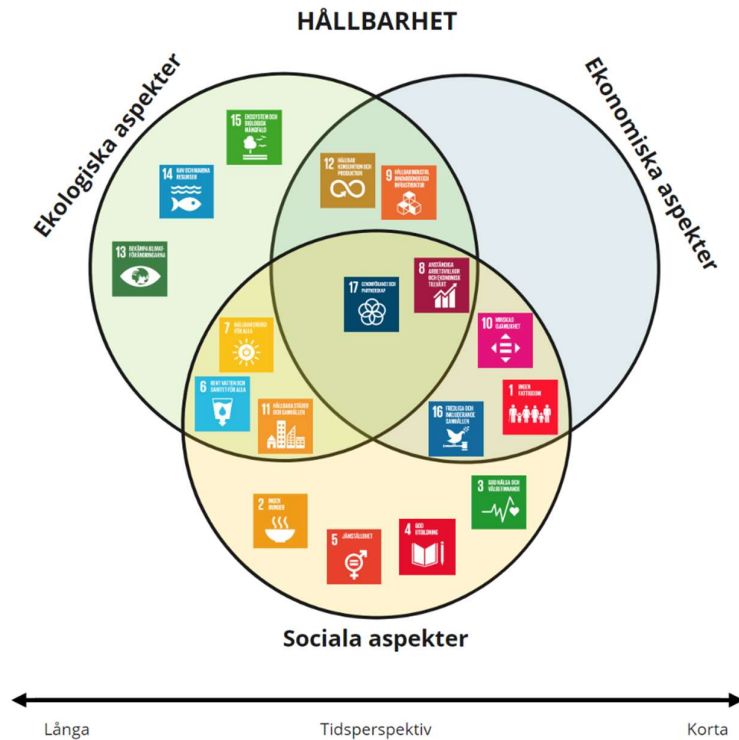
Det är den mest ambitiösa planen för en hållbar utveckling som världens ledare någonsin enats om.⁵ Flera olika aktörer välkomnades för att under tre års tid diskutera och bidra till innehållet i den nya agendan. Det civila samhället, forskare och akademiker så väl som näringslivet har bidragit.⁶ Områdena för de 17 målen handlar om skydd för planetens ekosystem och naturresurser, jämställdhet, mänskliga rättigheter, hälsa och välmående samt fattigdom och hunger.

För att få en bild av vilka av delmålen som hör till vilken av de tre dimensionerna av hållbar utveckling kan de placeras ut i de tre cirklarna för hållbarhetsaspekter i Figur 3. Det syns då att de täcker över en stor del av perspektiven. En påtaglig iakttagelse är att det finns inga egna mål som endast avser ekonomiska aspekter. Det förstärker bilden att ekonomi i grunden handlar om att hushålla med resurser, och genom de globala målen synliggörs den integrering med andra aspekter som är nödvändiga för att lyckas med detta. Det är utanför de rent monetära aspekterna det behöver arbetas systematiskt med och sättas mål.

⁴ <https://www.globalamalen.se/>

⁵ <https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/>

⁶ <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda2030-och-de-globala-malen/>

Figur 3 De globala målen utplacerade i förhållande till de dimensioner av hållbarhet som de främst berör.

De 17 målen är i sin tur indelade i 169 olika delmål och medel med tillhörande indikatorer. Indikatorerna är mätbara, vilket innebär att de ska vara möjliga att följa upp. Många av målen är direkt kopplade och beroende till varandra, vilket ger följden att framgångar eller motgångar sprider sig vidare till andra mål.

De globala målen är värdefulla även som ett kommunikativt hjälpmedel eftersom de är kända mellan organisationer, branscher såväl som nationer. De fungerar som ett gemensamt språk och därför kommer de även fortsättningsvis att användas i denna rapport.

Näringslivets roll i att möjliggöra omställningen, och i många fall dra nytta av den, kan inte underskattas. Med sin roll som bransch- och arbetsgivarorganisation har Installatörsföretagen en stor möjlighet att bistå installationsbranschen i omställningen och hjälpa medlemsföretagen att leda omställningen till ett hållbart näringsliv i en hållbar värld.

Målkonflikter och medvetenhet

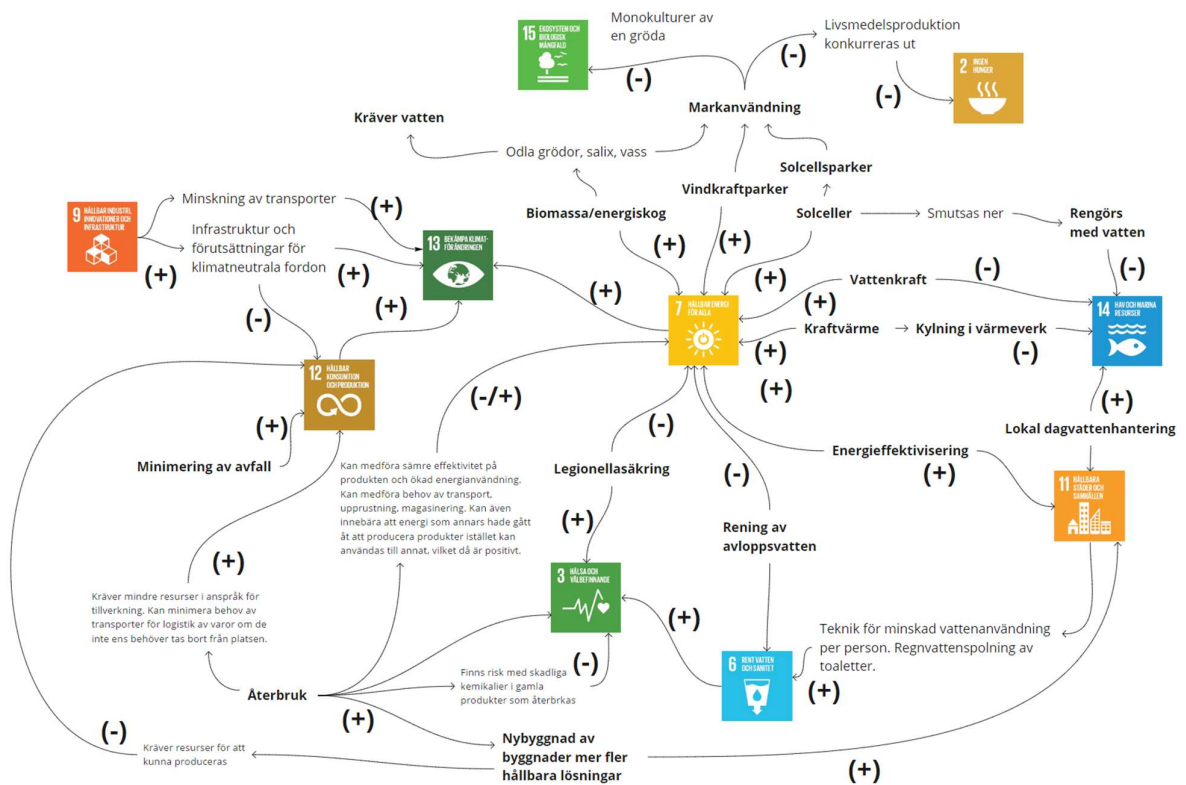
Precis som att många hållbarhetsmål kan förstärka varandra så kan de också motverka varandra, och detta är väldigt viktigt att vara medveten om. Det vi gör har oftast både positiva och negativa effekter. När man försöker göra rätt men i slutändan upptäcker att det man gjort bidragit till något värre så riskerar många att i det läget känna en uppgivenhet. Det är oerhört viktigt att vi alla inte hamnar i en passivitet och uppgivenhet. Vi alla behöver hitta sätt att göra något litet i varje situation så att vi gemensamt kommer framåt. Och samtidigt försöka utforska de eventuellt negativa konsekvenserna av det vi gör.

Det finns vissa tydliga konfliktområden mellan hållbarhetsaspekter i stort. En ökad förnybar kraftproduktion och nyttjande av förnybara källor till drivmedel kan minska utsläppen av växthusgaser och bidra till att minimera klimatförändringarna. Men det kan samtidigt kräva att land tas i anspråk, vilket kan påverka möjlighet till livsmedelsproduktion och tillgång till rent vatten. Det kan i sin tur påverka möjligheten till målen om ingen fattigdom eller hunger.

Ett ökat välbefinnande för en del av världens nationer är också det som har lett till de stora miljöproblemen vi står inför. När de resterande länderna vill minska sin fattigdom och öka sin levnadsstandard är det stor risk att det försvårar möjligheterna att minska utsläpp, om det är många fler människor som nu vill kunna öka kraftproduktionen för att öka levnadsstandarden.

Det viktiga är att använda dessa insikter till att fatta så medvetna beslut som möjligt. Inte att vänta på den ideala lösningen, för den kommer aldrig att komma. Det är mångfalden av många tillräckligt bra lösningar som kommer bli den stora framgångsfaktorn.

Ett sätt att visualisera målkonflikter ur ett större perspektiv är att utgå ifrån en aspekt och vad ens företag gör för att bidra till det hållbarhetsmålet och sen följa kedjan av påverkan på andra aspekter, både positiva och negativa. Sen när bilden finns framme kan man försöka identifiera vad man kan göra i sammanhanget för att minska de negativa effekterna och öka de positiva. Se exempel i Figur 4

Figur 4. Exempel på visualisering av påverkanssamband mellan olika åtgärder och hållbarhetsmål.

Det kan vara olika lätt eller svårt att lyckas med detta men det viktigaste är att försöka.

Så här kan du gå till väga för att undersöka eventuella målkonflikter

1. Ha en tydlig bild av vad det är som ska uppnås. Det behöver vara nedbrutet och får inte vara luddigt. Undvik alltså målbilder som "hållbarhet" generellt. En tydlig målbild kan kanske vara att "bidra till ett ökat utnyttjande av det material och produkter som finns tillgängligt". En motsatsfråga som är central att ställa sig samtidigt är "vad är det för problem som behöver lösas, *egentligen*?"
2. Utvärdera idéen/åtgärden utifrån målbilden, känns det troligt att det leder till det? Är det en ny tjänst eller ett nytt sätt att göra något på som medför att mindre material behöver användas?
3. Utvärdera sen om det finns några andra potentiella negativa konsekvenser. Finns det risk att återbruk av en äldre fläkt leder till högre energianvändning under många år framåt? Finns det risk att en blandare läcker skadliga ämnen till dricksvattnet som människor sen får i sig?
4. Vilka egenskaper leder till störst nytta? Är det sannolikt att det är en totalt sett mindre resursåtgång att inte behöva tillverka en ny produkt än att den använder lite mer energi under de kommande tio åren? Då är det antagligen en bra väg vidare.
5. Finns det möjlighet att minska de negativa effekterna av valet? Om återbruk används, kan den användas i en kontext där den belastas mindre och därmed inte ger upphov till någon märkbart högre energianvändning totalt sett?
6. Gör om analyser regelbundet så vi inte håller fast vid en uppfattning. Med ny kunskap behöver vi också uppdatera våra uppfattningar.

INSTALLATIONSBRANSCHENS ROLL

Varför är det viktigt att arbeta för hållbarhet

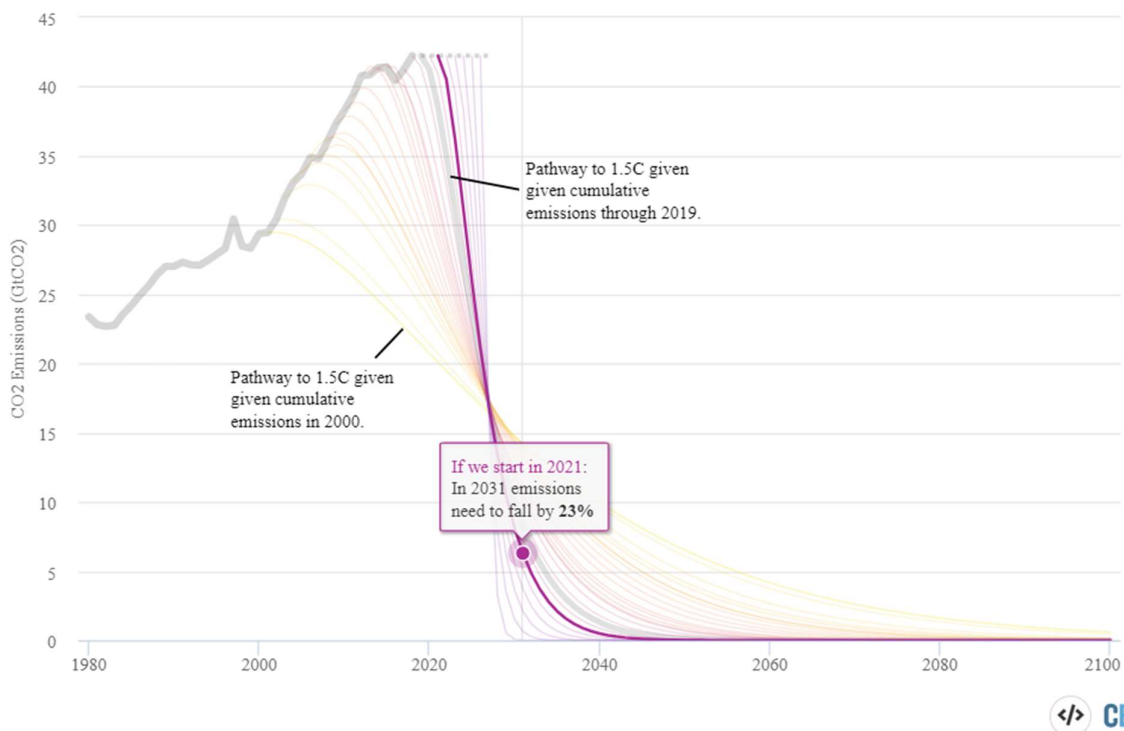
Det är angeläget att förstå att "business as usual" inte finns som alternativ. Att avvakta med att göra något betyder bara att man hamnar i baksätet och får agera reaktivt utifrån de samhällsförändringar som kommer att ske. Önskvärda eller icke-önskvärda.

Det nödvändigt att vi vänder våra processer och affärer mot en hållbar utveckling för att även i framtiden kunna bedriva lönsam verksamhet. Att arbeta för exempelvis jämställdhet, mångfald, minskad klimatpåverkan, sund konkurrens och en ökad resurseffektivitet kommer i förlängningen direkt avspeglas i möjligheten till en god lönsamhet. Olika hållbarhetsaspekter har olika snabb återkoppling men alla delar skapar förutsättningarna för stabilt och lönsamt företagande.

Det handlar inte längre om vad vi lämnar till våra barn, istället handlar det om vad som händer inom de närmsta årtiondena i våra egna liv.

Om vi tar klimatkrisen som exempel så har världens ledare genom Parisavtalet kommit överens om att hålla den globala uppvärmningen under 1,5 °C. Det är svårt att i detalj säga vad som krävs för att lyckas med detta, men det finns beräkningar över vilken mängd utsläpp av växthusgaser som forskningen tror ger oss störst chanser att klara kravet. Det brukar kallas "koldioxidbudget". Det är alltså den kvarvarande mängd växthusgas som återstår att kunna släppa ut och ändå klara gradmålet. Beroende på när vi väljer att "spendera" så påverkar det också i vilken takt vi sen måste minska.

Figur 5 visar att det krävs minskningar med 23 procent globalt från 2021 till 2031 för att nå 1,5 °C-målet om utsläppsminskningarna startar 2021. Det är alltså vårt "enklaste" scenario eftersom det ger oss minsta lutning. Men även det scenario som kräver minst ansträngning innebär att det krävs enorma förändringar.

Figur 5. Illustration av olika vägar med samma mängd CO2-ekvivalenter i "koldioxidbudgeten" och för att kunna nå 1,5 °C-målet. Källa: <https://www.carbonbrief.org/unep-1-5c-climate-target-slipping-out-of-reach>

Utöver detta finns det en stor affärspotential kopplat till hållbarhetsaspekterna. Genom de globala målen och alla tillhörande 169 delmål finns en tydlig utveckling visualiserad. Utifrån detta går det att identifiera vilken efterfrågan som kommer uppstå, och anpassa och dra nytta av detta för sina egna affärer. På så sätt blir det möjligt att dra nytta av nya affärsmöjligheter och samtidigt bidra till en hållbar utveckling. Det är möjligt när alla hållbarhetsaspekter är integrerade i affären. Något som vi kommer återkomma till i **avsnittet om den hållbara affären som möjliggörare**.

Installationsbranschen är viktiga leverantörer till det samhälle vi lever i och tar för givet. De är installatörerna som fyller våra byggnader med liv och ger oss ljus, värme, rent vatten och frisk luft. De elektrifierar och energieffektiviserar. De hjälper oss att ta bort luftföroreningar inomhus, filtrera från pollen utomhus, hantera avloppsvatten och dessutom styra en stor del av dessa saker helt automatiskt. De möjliggör också att effektivt nyttja energin, återvinna värme och generera både el och värme från solen direkt. Installationssystemen och energiförsörjningssystemen är grundläggande för många av de globala målen om hälsa, rent vatten, och resurseffektivt nyttjande av energi. Inom dessa delar har branschen också många gånger nått långt, även om det finns möjlighet att nå ännu längre.

Väsentliga hållbarhetsaspekter för branschen

Genom det strukturerade arbetssättet för hållbarhetsredovisning med intressentdialoger, och särskilt genom samtal med medlemsföretag, har ett antal väsentliga hållbarhetsaspekter lyfts ut som särskilt viktiga för företag i branschen att aktivt arbeta med.

- Arbetsmiljö och säkerhet
 - Inga olyckor
 - Organisatorisk och social arbetsmiljö
- Mångfald, jämställdhet och inkludering
 - Bredare rekryteringsbas
 - Synliggöra normer
- Minskad klimatpåverkan
 - Minska egna utsläpp
 - Minska indirekta utsläpp av levererade installationer
- Ökad resurseffektivitet
 - Minskat avfall, ökat återbruk och cirkularitet
 - Installationsprodukternas miljöpåverkan
 - Energieffektivitet och effektmarta byggnader
 - Vattenresurseffektivitet
- Antikorrupktion och ansvarsfulla affärer med sund konkurrens

Respektive hållbarhetsaspekt utvecklas vidare under respektive rubrik som följer.

Arbetsmiljö och säkerhet

Arbetsmiljö och säkerhet i arbetet är ett område som haft stort fokus under lång tid och är något som både företag och organisationer i branschen arbetar aktivt med. En hel del av branschens arbeten är dessutom farliga arbeten med risk för allvarliga skador.

Även organisatorisk och social arbetsmiljö är en viktig aspekt. Att förstå andras situation och behov samt arbeta för en företagskultur som är öppen och tillåtande är viktiga verktyg för att både skapa bra arbetsmiljö och för att möjliggöra välmående företag resultatmässigt.

Ett exempel på hur ett metodiskt och ihållande arbete med företagskulturen kan löna sig är företaget Midroc som sedan 2008 arbetat systematiskt med kulturen genom tankemodeller och processer för medarbetarinvolvering. Det har resulterat i en klättring på rankinglistor över Sveriges bästa arbetsgivare med topplacering två år rad. Undersökningen, som baseras på medarbetarnas

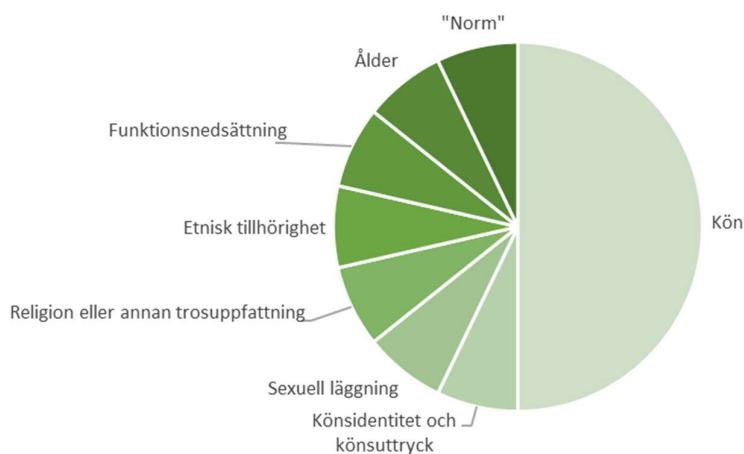
bedömning, stämmer med motsvarande interna mätningar som genomförts återkommande under många år i hela koncernen. Att ta vara på medarbetarnas insikter är ett bra sätt att driva engagemang. Midrocs finansiella resultat har också haft en positiv utveckling under samma tid.

Mångfald, jämställdhet och inkludering

Andelen yrkesverksamma kvinnor i branschen är enligt Installatörsföretagens siffror att ca en procent av vvs-montörerna och ca två procent av elektrikerna är kvinnor. Bland tjänstemännen är det ca 20 procent kvinnor i el-branschen och ca 24 procent kvinnor i vvs-branschen. Med alla inräknade är det ca sex till sju procent kvinnor verksamma i branschen totalt. Det finns dock tecken på att fler kvinnor söker sig till utbildningarna vilket kan få effekter på rekryteringen längre fram. Men än finns mycket arbete kvar för att nå jämställdhet i branschen.

Om installationsbranschen ska bidra fullt ut till omställningen till ett klimatsmart samhälle behöver den all tänkbar kompetens för att lösa de utmaningar som behövs. Vilka olika intelligenser vi besitter varierar mellan olika personer, men man behöver alla i en bra sammansättning för att nå framgångsrika resultat. Det är därför viktigt att främja att företaget ska besitta så kallade multipla intelligenser. Chansen att samla flera olika kompetenser ökar om rekryteringsbasen är bred och fångar upp personer med olika bakgrunder och erfarenheter.

De yrkesverksamma i installationsbranschen är idag en väldigt homogen grupp där vita män i åldern mellan 25 – 45 år är den typiska yrkespersonen. Branschen har idag samtidigt en onödigt snäv rekryteringsbas, se Figur 6 och tårtbiten ”norm”. Genom att försöka rekrytera personer med fler erfarenheter kommer det resultera i en högre kunskaps- och kompetensnivå i företaget och i branschen.

Figur 6. Illustration över egenskaper som påverkar vilka erfarenheter vi bär med oss. Tårtbiten ”norm” symboliserar det som idag utgör majoriteten av de yrkesverksamma i branschen. Det finns mycket att vinna på att få in fler kompetenser genom att rekrytera personer med andra erfarenheter.

När Installatörsföretagen tidigare har frågat sina medlemsföretag hur de ser på möjligheten att rekrytera rätt kompetens, så har många svarat att det varit svårt eller mycket svårt att hitta den kompetens man söker. Branschen behöver fler medarbetare och det försvåras om rekryteringsbasen inte är så stor som den skulle kunna vara. Ett aktivt arbete med jämställdhet kan även bidra till att attrahera en större mångfald av kompetenser att söka sig till utbildningsprogram riktade mot installationsbranschen.

Lyckas branschen med ett aktivt jämställdhetsarbete kommer belöningen i form av ökad konkurrenskraft. En större mångfald av kompetenser kan bidra till vidgade affärsperspektiv, ökad problemlösningsförmåga och tillgång till nya kundsegment när företagens sammansättning

medarbetare speglar marknaden.⁷ Fler medarbetare kan bidra till ökad omsättning. En ökad jämställdhet kan bidra positivt till såväl den fysiska som organisatoriska och sociala arbetsmiljön. Genom minskad machokultur kan risktagande i arbetet minska med färre arbetsskador och minskade sjukskrivningar som följd.⁸ Jämställdhet är en lönsamhetsfråga för företag och bransch.

Samtidigt finns det en mängd praktiska förutsättningar som gör det svårt för enskilda företag att rekrytera brett. Därför är det samtidigt viktigt att branschen som helhet samverkar och aktivt försöker få in fler studerande och sökande med en mer varierad bakgrund. Detta är något som det redan arbetats med under ett antal år men det finns ett stort arbete att göra.

Minskad klimatpåverkan

Installationsbranschens klimatpåverkan är inte klarlagd utan behöver utredas i sin helhet. Det finns också behov av att bygga upp kunskap om var den största klimatpåverkan uppstår. Det är där det är viktigast att hitta åtgärder för att minska den så snabbt som möjligt.

Som med alla typer av kartläggningar och beräkningar så finns det olika metoder, avgränsningar och referensnivåer. Det är dock eftersträfvansvärt om så många som möjligt använder samma referensnivåer och gränser för att det ska gå att översätta och jämföra på likvärdig grund. Om aktörer skulle redovisa eller rapportera på olika sätt blir det till slut svårt att veta om utsläpp är dubbelbokförda eller inte bokförda alls och det underminerar värdet av datan totalt sett. Greenhouse Gas Protocol upplevs mest förekommande i dagsläget förespråkas därför även genom denna rapport.

Greenhouse Gas Protocol och olika "Scope"

En vanligt förekommande standard att utgå ifrån vid rapportering av utsläpp av växthusgaser är alltså *Greenhouse Gas Protocol* eller GHG Protocol⁹. GHG Protocol är initierat av World Resources Institute, WRI och World Business Council for Sustainable Development, WBCSD.

Standardens syfte är att det ska bli lättare att hantera olika risker och möjligheter avseende växthusgasutsläppen i en värdekedja. Det görs genom en separering mellan direkta och indirekta utsläpp. Direkta växthusgasutsläpp är utsläpp från källor företaget äger eller har direkt påverkan på. Indirekta växthusgasutsläpp är utsläpp som är en följd av företagets verksamhet men förekommer vid källor som ägs eller kontrolleras av ett annat företag. Vad som klassificeras som direkta och indirekta utsläpp beror på hur systemgränsen har satts i respektive fall.

Begreppet "scope"

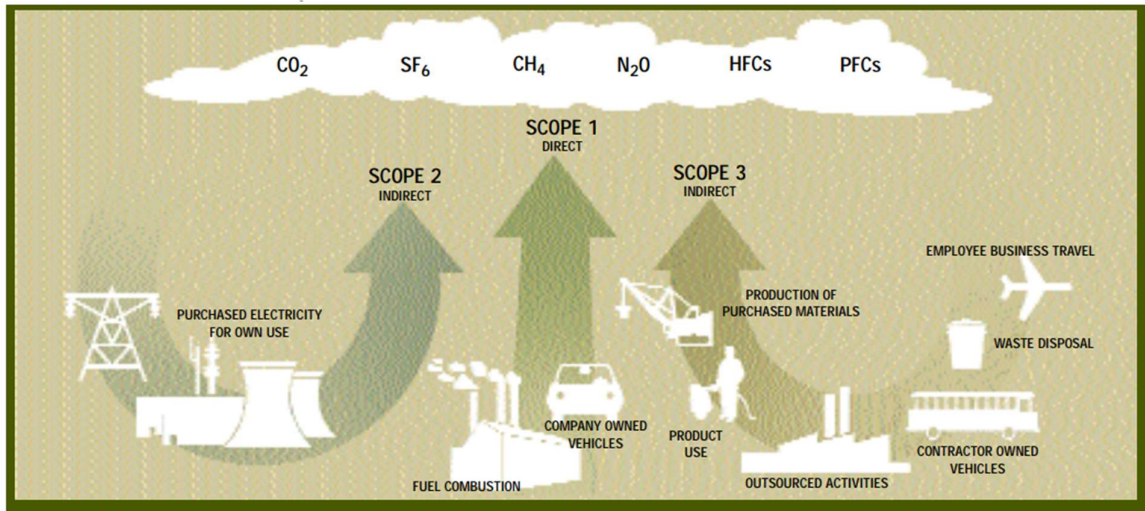
För att avgränsa direkta och indirekta utsläppskällor, förbättra transparensen och ge nytta för olika typer av organisationer och affärsområden har tre "scope" (scope 1, scope 2 och scope 3) definierats för växthusgasredovisning och rapporteringsändamål. Företagen ska åtminstone redovisa och rapportera om scope 1 och 2 för att anses följa GHG Protocol.¹⁰

⁷ <https://www.allbright.se/nyheter/2015/11/26/7-anledning-ar-varfr-bolag-br-bli-jmstllda>

⁸ <https://www.av.se/press/nio-av-tio-anstallda-som-dor-i-en-arbetsolycka-ar-man/>

⁹ <https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

¹⁰ <https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

Figur 7. Grafisk presentation av scope 1, scope 2 och scope 3 enligt Greenhouse Gas Protocol. De tre pilarna visar exempel på vilken typ av utsläpp som hör till respektive scope för det rapporterande företaget. Förenklat kan sägas att direkta utsläpp av växthusgaser från egen verksamhet är scope 1, indirekta utsläpp från användande av energi hör till scope 2 och påverkan genom konsumtion av produkter eller tjänster hamnar i scope 3. Källa: <https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

Scope 1: Direkta växthusgasutsläpp

Direkta växthusgasutsläpp som uppstår från källor som ägs eller kontrolleras av företaget. Till exempel utsläpp från förbränning, från fordon, från kemisk produktion inom den egna verksamheten.

Scope 2: Indirekta växthusgasutsläpp från användning av energi

Scope 2 redovisar växthusgasutsläppen från den produktion av inköpt energi som företaget använder. Denna typ av utsläpp sker rent fysiskt vid den anläggning där elen eller värmen genereras.

Scope 3: Andra indirekta växthusgasutsläpp

Scope 3 är en valfri kategori att rapportera, i vilken alla andra indirekta utsläpp hamnar. Scope 3-utsläpp sker till följd av företagets verksamhet men uppstår från källor som inte ägs eller kontrolleras av företaget. Några exempel på sådant som hamnar inom scope 3 är produktion av inköpta produkter eller material, transport av varor och användning av sålda produkter och tjänster.

GHG Protocol är lättast att sätta i relation till tillverkande industri. För samhällsbyggnadssektorn där många aktörer bidrar till annan huvudmans påverkan blir det ibland svårt att redovisa för det egna företaget enligt dessa scope. Många menar att det krävs ytterligare ett scope framöver – scope 4 – för att exempelvis redovisa påverkan från användningen av byggnaden.^{11,12}

¹¹ <https://www.cdsb.net/corporate-reporting/1005/scope-4-do-we-need-new-category-emissions-better-address-corporate-climate>

¹² <https://miljo-utveckling.se/sweco-ansoker-om-vetenskapliga-klimatmal/>

Installationsbranschens påverkan kan mot ovanstående bakgrund i dagsläget kategoriseras i tre delar:

1. Den påverkan som det enskilda företaget har direkt påverkan på inom sin verksamhet och som ges upphov till.
2. Den energi som används av företaget för att leverera sin tjänst.
3. Den påverkan som sker före eller efter i kedjan av det som företaget bidrar med.

Företagens direkta påverkan

Den största påverkan tillhörande scope 1 och scope 2 för de allra flesta företag i installationsbranschen är påverkan från de egna servicebilarna och servicefordon.

Installationsbranschen är en tjänstefokuserad bransch som i stor utsträckning kräver fordon.

Baserat på siffror från egen kartläggning av växthusgasutsläpp som Assemblin, GK och Midroc gjort för sina respektive verksamheter står servicefordon och tjänstebilar för mellan ca 75 % - 90 % av den direkta påverkan i scope 1 och 2. Eftersom det är ett område där det egna företaget har störst möjlighet att påverka är det också ett av de viktigaste att arbeta med i ett första steg.

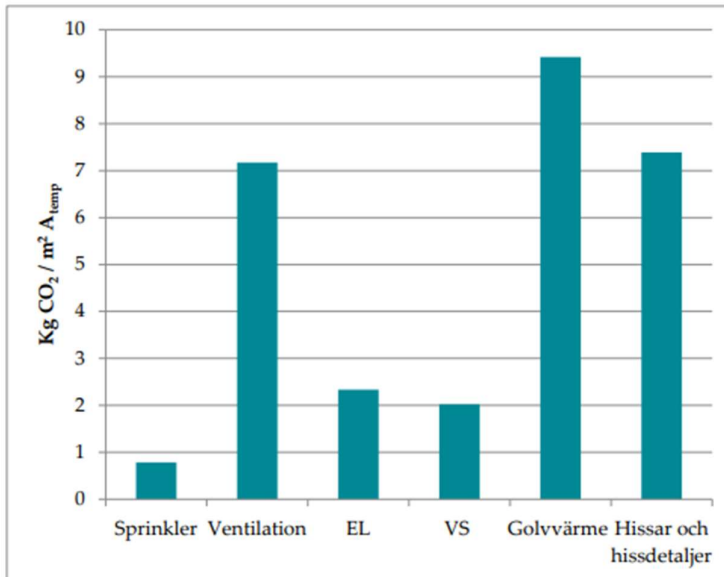
Installatörernas påverkan i uppdrag för kunder

Utöver den påverkan i scope 1 och scope 2 står levererade installationssystem och deras energianvändning och utsläpp i tillverkning respektive användningsfasen för en stor del (scope 3). Hur stor den är vet vi fortfarande inte till fullo eftersom installationer ofta inte ingår i beräkningar eller utredningar då det många gånger är svårt att få tillgång till rätt uppgifter för dessa produkter. Assemblin har påbörjat kartläggning av sina indirekta utsläpp i scope 3. På grund av osäkerheter i de antaganden som har behövt göras finns det inga säkra siffror att redovisa, men de indikerar att påverkan är många, många gånger större än den egna direkta påverkan.

Några studier finns även där installationerna har inkluderats i kalkylen. Boverket sammanställer från tre olika studier att installationernas påverkan kan vara tio till 30 procent av byggnadens totala påverkan i byggskedet.¹³

I en av de tre studierna, en rapport från 2016 genomförd av IVL, har de tittat närmre på installationernas påverkan från tillverkning av produkterna för ett bostadshus med trästomme. Där framgår relationen i påverkan mellan de olika installationerna enligt Figur 8. Det kan ge en indikation till var det är viktigast att lägga störst vikt framåt.

¹³ https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2018/klimatdeklaration-av-byggnader_slutrapport.pdf

Figur 8. Installationers klimatpåverkan (skede A1-A3) i ett hus med trästomme, IVL 2016. ¹⁴

Oavsett siffror på påverkans storlek kan livscykelperspektivet antas som metod för att identifiera vad installatörer har för möjlighet att påverka i de olika delarna av livscykeln.

Boverket har tagit fram både vägledningar och grafiskt material till hjälp för att höja kunskaper om livscykelanalys i allmänhet och klimatpåverkan i synnerhet. Boverkets grafik över de olika skedena i en byggnads livscykel utgör grunden i Figur 9. Den är dock ombearbetad i denna rapport och har fått tillägg med exempel på vad installatörer och installationskonsulter kan bidra med i respektive skede. Det är något alla kan göra redan nu, utan att ha konkreta uppgifter på hur stor påverkan är i respektive steg. Använd livscykelsskedena för att kunna reflektera över och utvärdera vilka konsekvenser det blir i produktionsfasen respektive användningsfasen. Båda delarna är viktiga för att få en bild av hela livscykeln.

I klimatsammanhang pratas det också en hel del om beredskap för klimatförändringarna, att göra en *climate change analysis*. Med det menas att analysera hur klimatförändringarna kan påverka installationsbolag eller branschen på både kort och lång sikt. Investerarmarknaden hanterar ofta hållbarhetsaspekter utifrån riskperspektivet och är därför mer allt mer intresserade av liknande analyser. De vill med det öka förståelsen för hur exponerade olika investeringar är för risker med klimatförändringarna. Som exempel är det klokt att fundera över hur förändringen av fastighetsvärdet ser ut för en sjötomt i framtiden när vattennivån stiger och försäkringsbolag inte vill försäkra? Vi kommer att se ett förändrat klimat så vi behöver alla förbereda oss på vilka konsekvenser det medför att vi behöver hantera. Installationsbranschen är dock till grunden flexibel och dynamisk då den är en tjänstebransch till stor del. Risken relaterad till klimatförändringarna blir då inte lika direkt som den kan bli för fastighetsbranschen.

¹⁴ <https://www.ivl.se/download/18.29aef808155c0d7f05063/1467900250997/B2260.pdf>

Byggnadens livscykel			Exempel på hur installationsbranschen kan påverka klimatpåverkan i olika delar av livscykeln	
A1-A5 Byggskede	A1-A3 Produktskede	A1	Råvaruförsörjning	Välja typ av produkt (ingående material). Efterfråga EPD:er för de produkttyper som används mest. Välja leverantörer som minimerar påverkan från transporter.
		A2	Transport	
		A3	Tillverkning	
	A4-A5 Byggproduktions-skede	A4	Transport	Planera leveranser och beställa vid färre tillfällen för ökad nyttjandegrad och samfrakt vid transporter.
		A5	Bygg- och installationsprocess	Minimera spill vid installationsprocessen genom genomtänkt projektering, inköp och utförande.
B1-B7 Användningskede	B1	Användning	Använda köldmedier med mindre klimatpåverkan. Reservkraftlösningar med mindre miljöpåverkan.	
	B2	Underhåll	Skapa robusta lösningar med redundans och utbyggnadsmöjlighet som fungerar även vid ombyggnad. Reflektera över och redovisa hur lösningar påverkar möjligheten till underhåll och reparation? Hur långa livslängder har lösningarna?	
	B3	Reparation		
	B4	Utbyte		
	B5	Ombyggnad	Kan fungerande installationer behållas i så stor utsträckning som möjligt vid hyresgästanpassningar och ombyggnationer? Kan de demonteras och återmonteras? Skapa flexibla lösningar som är designade att klara enklare ombyggnad och ändå fungera utan att stora delar behöver bytas ut.	
	B6	Driftsenergi	Minimera behov av driftsenergi. Inkludera total energianvändning i analysen, även verksamhetsenergi och hushållsenergi. Installationernas funktioner är till för användaren oavsett gränsdragning i Boverkets Byggregler. Använda utvecklat verktyg "tidsstegen" för att visa skillnader i klimatpåverkan från driftsfasen med olika systemlösningar Lokal generering av förnybar energi, t ex solceller och batterilagring	
	B7	Driftens vattenanvändning	Installationer som minimerar behov av vattenanvändning. (Vattenrening kräver i sig resurser och ger upphov till indirekta utsläpp.)	
C1 - C4 Slutskede	C1	Demontering, rivning	Finns det möjlighet att spara befintliga produkter som fortfarande fungerar och har kvarvarande livslängd för återbruk i annan byggnad?	
	C2	Transport	Skicka till aktör som hanterar återbrukade produkter. Grossister som kan fungera som logistikcenter för återbruk?	
	C3	Restprodukt-behandling		
	C4	Bortskaffning		
D Fördelar och belastningar utanför systemgränsen			Påverkan från projekteringsprocess, från användning av digitala hjälpmedel, modellfiler, processorkraft? Påverkan från transporter för att kunna bedriva underhållsarbeten i skede B?	

Figur 9. Exempel på saker som installatörer kan påverka med sitt arbete för kund utifrån livscykeln skeden i standarden för livscykelanalyser för byggnader. EPD står för environmental product declaration, miljövarudeklaration och redovisar miljöpåverkan från en produkt.

Ökad resurseffektivitet

Ökad resurseffektivitet är ett samlande begrepp på ett antal områden där det handlar om att lyckas använda mindre till mer. I detta fall är det ett extra fokus på just material, energi och vatten. Genom att arbeta för att öka mängden värdeskapande arbete under arbetstid ökas också resurseffektiviteten i det utförda arbetet. Generellt handlar det mycket om att minska fel och stilleståndstid. Detta är en väldigt viktig aspekt som bör genomsyra arbetet överlag.

Minskat avfall, ökat återbruk och cirkularitet

Uppkomst av avfall är i grunden en form av resursslöseri. Avfallshierarkin i Miljöbalken är uppbyggd i att alltid börja med att förebygga och minimera avfall¹⁵. En del av avfallet vid entreprenader är spill av material som blir över. Helt enkelt nytt material som inte utnyttjas till sin tänkta funktion utan som gått direkt till avfall. Spill är det första som bör minimeras då det är ett direkt slöseri som aldrig ens gett någon funktion.

I övrigt handlar det om att hitta möjlighet att förlänga livslängden på produkter så att de håller längre, kunna reparera och byta ut delar istället för hela produkter eller system och att kunna använda produkter som fortfarande har kvarvarande livslängd någon annanstans.

En del produkter borde kunna gå tillbaka till återtillverkning hos de som tillverkar nya produkter, så att ingående material i nya produkter kan reduceras. I sista hand handlar det om att få till en så väl separerad återvinning som möjligt.

Alla dessa delar är beståndsdelar i den cirkulära ekonomins kretslopp. Principen för en cirkulär ekonomi är att inget ska bli avfall, allt från en process ska kunna bli en ny ”råvara” in i en annan process. Att förlänga livslängden på redan existerande produkter till hör de minst resurskrävande och att återvinna material till nytt innebär de mest resurskrävande, näst efter deponi och utvinning av nytt råmaterial. Därför ska ökat nyttjande under livscykeln eftersträvas att i högre grad än att fokusera på återvinningsbarhet.

Eventuella hinder som finns för ett högt resursutnyttjande behöver identifieras och hanteras av branschens olika aktörer. Ett sådant exempel kan vara att en del av intäkterna till branschen sker genom påslag på material och detta kan riskera att stimulera till att installera nya varor istället för att behålla gamla.

Installationsprodukternas miljöpåverkan

De produkter som används i installationssystemen ger upphov till olika miljöpåverkan. För att kunna fatta kloka beslut, veta vilka produkter som är möjliga att återbruka utan negativa konsekvenser för människors hälsa, etcetera, behövs kunskap om materialens innehåll och miljöpåverkan. Ett sätt att redovisa detta är genom så kallade *miljövarudeklarationer*, eller *environmental product declarations*, *EPD*. En EPD är en livscykelanalys för en produkt som följer vissa regler för produktkategorier (så kallade PCR, product category rules) och som har tredjepartsgranskats.

Det finns i dagsläget väldigt få tillgängliga EPD:er för installationsprodukter. Ett viktigt steg vidare är därför att öka efterfrågan på den typen av dokumentation. Med fler miljövarudeklarationer kan informationen tillgängliggöras för branschens aktörer och ge möjlighet till fler aktiva produktval med klimatpåverkan invägd.

¹⁵ <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Avfall/Lagar-och-regler-om-avfall/>

Energieffektivitet och effektsmarta byggnader

Energieffektivitet är något av kärnan i installationsbranschens erbjudande. Byggnaders energianvändning står för ca 40 % av den totala energianvändningen i Sverige¹⁶ och det finns därför en betydande vinst att arbeta för att energieffektivisera bebyggelsen. Energisystemet står samtidigt inför en stor omställning som primärt drivs för att möta klimatkrisen. En stor del av klimatlösningarna bygger på att industrin och transporter elektrifieras vilket genererar ökade behov av el. Samtidigt med en större mängd förnybara källor i kraftproduktionen kommer elnätet att behöva klara av att svara upp mot större variationer än nu. Dessa två utmaningar kan installationsbranschen bidra till att lösa på olika sätt.

Energieffektivisering

Genom att minska energianvändningen i byggnaderna finns möjlighet att använda energin någon annanstans där den behövs bättre. Det är minst lika viktigt att tänka energieffektivt inom byggnaden som i samhället i stort. Målet om energieffektivitet behöver tas vidare ner i de olika delsystemen för att energin verkligen ska kunna användas till det den är tänkt. Att minimera energianvändning till funktioner som exempelvis varmvattencirkulation är exempelvis viktigt även om värmeförlusten är innan för byggnadens klimatskal. Värme som avges i schakt eller förråd som inte behöver den mängden värme är fortfarande slöseri. Värme på fel ställen i byggnaden kan också ge upphov till inneklimatproblem sommardag där utrymmen blir för varma.

Energieffektivisering består av både passiva och aktiva lösningar. Passiva lösningar är exempelvis isolering, solskydd eller snålspolande blandare vid tvättställ. Aktiva åtgärder är till exempel värmepumpar och solceller. Värmeåtervinning, det vill säga att man tillvaratar värme som tillförts byggnaden och inte släpper ut den via ventilation eller avlopp, kan vara både aktiva och passiva åtgärder. Det är viktigt att kunna skilja på dessa typer eftersom de tillgodoser olika behov. Passiva lösningar minskar själva behovet av energi, medan aktiva tillför energi på ett effektivt sätt. Att installera solceller, värmepumpar etcetera kan vara gynnsamt för resurseffektiv användning i energisystemet i stort. Men minskar inte det ursprungliga behovet och gör inte nödvändigtvis den egna byggnaden mer energieffektiv.

En stor del av det svenska byggnadsbeståndet skulle behöva renoveras och där finns stora värden att hämta att samtidigt se till att energieffektivisera dem.

Effektoptimering och flexibilitet

Även om svensk energimix till största delen inte ger utsläpp av växthusgaser så finns det tillfällen när energisystemet blir extra belastat. Det är vid tillfällen med stora effektbehov som det kan behövas sättas in effektreserver som ger växthusgasutsläpp. Det är också vid vissa sådana tillfällen som vi kan behöva importera el som i sin tur kan vara producerad från fossila källor. Genom att minimera effektbehovet med energieffektiva byggnader och med hjälp av smart styrning kan systemet avlastas och behovet av fossila källor minska vid dessa tider. Att tänka på effektuttaget och att minimera värmeeffekter vintertid när belastningen är som störst kan medföra att marginalvärmeproduktionen minskas vilket påverkar klimatutsläppen.

I en framtid när förnybara energislag som sol och vind är en större del av energimixen kommer också produktionen vara svårare att reglera. Det kommer ställa nya krav på elnätet och byggnader skulle kunna bidra genom så kallad efterfrågeflexibilitet. Genom att använda sig av trögheten i byggnader kan styrsystemet under en period med stor belastning på elnätet stänga av exempelvis stora förbrukare som värmepumpar för att några timmar senare starta dem igen. Tack vare byggnadens tröghet så kommer inte inomhusklimatet att behöva påverkas under några timmar. Exakt hur en sådan marknad för flexibilitetstjänster kommer att se ut är ännu inte klart, men det

¹⁶ Energiläget 2020, Energimyndigheten, <https://energimyndigheten.a-w2m.se/Home.mvc?ResourceId=173928>

kommer att vara en viktig aspekt framöver. Smarta styrsystem som installeras idag kommer öka chansen för byggnader att bidra med efterfrågeflexibilitet i framtiden.

Förnybar energi och laddinfrastruktur

Sol är flödande energi som är obegränsat och ett sätt att ta tillvara på den är genom solceller. Allt mer solceller installeras intill och på våra byggnader och dessa kan både bidra positivt och i sig orsaka ytterligare toppar för elnätet att hantera. Bra systemeffektivitet nås när solceller kan kombineras med lagringsmöjlighet. Med byggnadsintegrering av solceller finns även möjlighet att få dubbelt nyttjande av materialet och minska behovet av annan takbeläggning eller fasadmateriäl.

Även om sol som energikälla är flödande så finns det problem med skötsel och drift, produkter som håller och fungerar över tid och som det är tänkt. Funktionshållning kan kräva rengöring och kylning som kan ge påverkan på vatten och ingående komponenter, behov av sällsynta metaller, etcetera. Det innebär att även om solen som källa är förnybart flödande så ger det upphov till vissa negativa konsekvenser som kan påverka aspekter relaterade till annan resurseffektivitet.

Laddinfrastruktur för elbilsaddning kommer det finnas ett stort behov av framöver när fordonsflottan spås elektrifieras i stor utsträckning. Det är något som krävs för att branschen själv ska kunna ställa om till elfordon samtidigt som det är en stor affärspotential för elbranschen att kunna leverera dessa lösningar.

Energimätning och driftoptimering

Många anläggningar är utformade för en funktion men är sen inte intrimmade och optimerade efter den funktionen. Det gäller både nya och befintliga byggnader och där har installationsbranschen en stor och viktig roll att fylla. Genom att lägga mycket större fokus på att trimma in en anläggning med hela byggnadens funktion i fokus kan både rätt energiprestanda och rätt funktioner säkerställas. Det är också viktigt att se till att kunden vet hur den ska ta hand om sin anläggning. Vad är den önskvärda funktionen från den som ska använda den och hur uppfyller man den på bästa sätt? Hur den ska förstå när man ska reagera på att något blir fel eller behöver hjälp. Oavsett smarta styrsystem eller AI-nyttjande.

Det behövs också en mycket mer strukturerad och genomgående energimätning och energiuppföljning i byggnaderna. Dels för att kunna säkerställa att den beställda och utlovade energiprestandan nås och dels för att det är ett starkt hjälpmedel i jakten på att hitta eventuella fel i funktionen.

Vattenresurseffektivitet

I Sverige har vi länge haft god tillgång till dricksvatten med god kvalitet och reningsverk med hög effektivitet som renar det vatten vi använder. Men vi har inte haft vana att hushålla med det vatten vi har, eftersom det har funnits i överflöd. I andra länder kan det anses märkligt att spola toaletter med dricksvatten men för oss är det helt normalt.

På senare tid har det tydligt visat sig att tillgång till dricksvatten inte är något vi kan ta förgivet, och inte bara lokalt, vattenbrist har uppdragats i många delar av landet och utmaningarna avseende tillgång på dricksvatten och kvaliteten på vattnet kommer att öka med klimatförändringarna¹⁷.

Att hitta nya sätt att hushålla med vatten för att kunna få en livsviktig råvara att räcka längre kommer vara viktigt för framtiden.

Antikorruption och ansvarsfulla affärer med sund konkurrens

En grundläggande förutsättning för att praktiskt kunna arbeta med alla andra aspekter är i mångt och mycket att alla relationer och affärer genomförs utan korruption och med sund konkurrens. Det

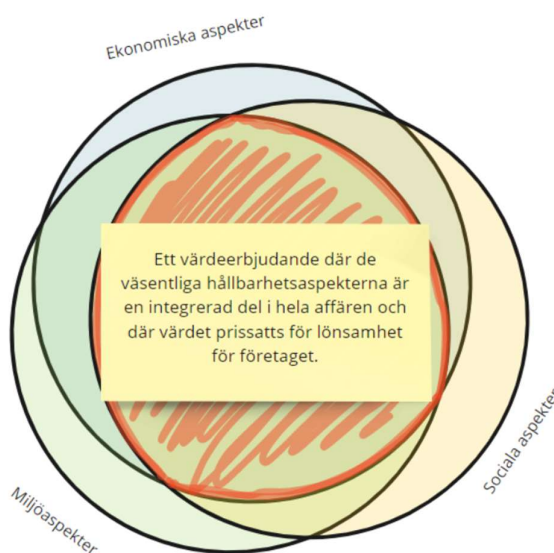
¹⁷ <https://www.dn.se/nyheter/grafik-sa-kan-sverige-paverkas-av-klimatforandringarna/>

är viktigt för att uppnå god ekonomi, att hushålla med knappa resurser. Det är också då rätt erbjudanden och lösningar kan bli verklighet på rättvis grund. Det är också viktigt med sund konkurrens och en mångfald av aktörer för att driva innovation, vilket vi behöver för att klara den stora samhällsomställning som krävs för att nå en hållbar utveckling.

Den hållbara affären som möjliggörare

De väsentliga hållbarhetsaspekternas direkta värde och nytta skiljer sig åt ifråga om vem eller vilka som i störst utsträckning tar del av nyttan. En del aspekter har en stor vinst redan i det egna företaget, så som exempelvis ökad jämställdhet och mångfald, samt arbetsmiljö och säkerhet. Medan för andra aspekter ligger värdet delat på många fler, som exempelvis en minskad klimatpåverkan. Det som kommer medföra störst potential för hög omvandlingstakt att hantera de väsentliga aspekterna med ett större värde *utanför* det egna företaget är genom att möjliggöra att dessa delar är en integrerad del av affärerna. Där ligger också en större del av Installatörsföretagens möjlighet att göra stor nytta för branschen - att verka för att minimera hinder och maximera möjligheter för en hållbar affär för medlemsföretagen.

En hållbar affär bygger på att alla aspekter av hållbarhet tillgodoses samtidigt. En enskild aktör kan inte tillgodose alla hållbarhetsaspekter i sin egen affär utan snarare identifiera i vilken kontext företaget verkar och i den kontexten ha integrerat perspektiven. Med en mångfald av företag kommer också en mångfald av perspektiv att kunna täckas upp totalt sett.

Figur 10. Illustration av en affärsmodell där alla tre dimensioner av hållbarhet är fullt integrerade.

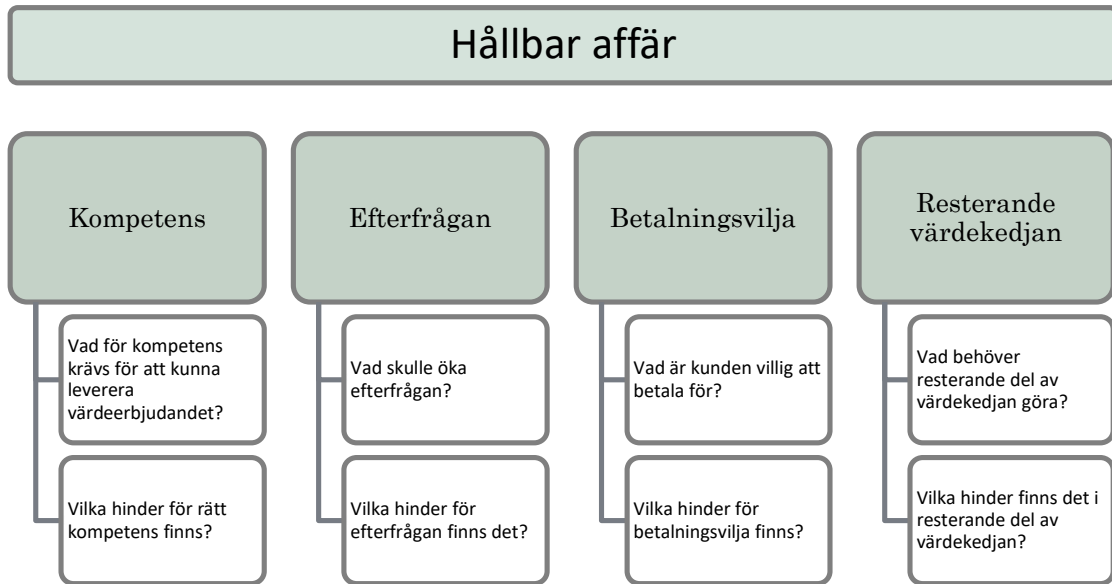
Det som medför störst genomslag är alltså att få hela affären i sig att vara hållbar.

Det är möjligt när:

- erbjudandet har en efterfrågan,
- betalningsviljan finns från kunden,
- kompetensen att identifiera, paketera och leverera värdet finns inom företaget och
- resterande delar av värdekedjan deltar i möjliggörandet med sina respektive affärer.

För att en enskild aktör ska kunna påverka omställningen krävs att strukturer som hindrar tas bort så snabbt som möjligt, samt att sådant som kan stimulera läggs till.

För att identifiera dessa hinder och möjligheter sorteras de in efter ovan listade fyra aspekter.

Figur 11. Struktur för att identifiera möjligheter och hinder för en affär med full integrering av alla tre hållbarhetsdimensioner.

Två huvudområden av väsentliga hållbarhetsaspekter redovisas som exempel utifrån denna metodik. Det ena området är att integrera minimerande av klimatpåverkan i affären, se Figur 12. Den andra är resurseffektivitet, Figur 13.

Båda områdena rymmer en mängd ytterligare aspekter och dessa två redovisar en del av de hinder och möjligheter som utgör basen för respektive huvudområde. Gemensamt för de båda är att det krävs att insatser görs inom alla delar för att hela affären ska bli möjlig. Ett erbjudande utan en efterfrågan kommer inte fungera. Likaväl fungerar det inte med en efterfrågan men där det saknas kapacitet eller kompetens att kunna leverera det som krävs. Och i alla finns en hel kedja aktörer där det krävs att andra delar av kedjan är möjliggörare.

De enskilda företagen i installationsbranschen kan arbeta på att bygga upp sin egen interna kompetens, arbeta med affärsutveckling och ta fram nya sätt att kommunicera ett erbjudande till sin kund. Installatörsföretagen kan stödja medlemmarna i denna process. Samtidigt har Installatörsföretagen tydligt större möjlighet att försöka synliggöra behov och samverka med resterande aktörer i kedjan än vad ett enskilt företag har.

En större mappning av exempel inom de olika kategorierna finns i bilaga 1.

Figur 12. Exempel på identifierade behov för att möjliggöra minskad klimatpåverkan genom affärsmodellerna. Vita lappar är exempel på åtgärder som behöver bli en integrerad del av sättet att arbeta eller affären. Gröna och orange är hjälpfrågor att ställa sig för att identifiera behov. Ljussgula lappar är behov inom respektive del för att affären ska kunna bli av eller fungera.

Figur 13. Exempel på identifierade behov för att möjliggöra minskad klimatpåverkan genom affärsmodellerna. Vita lappar är exempel på åtgärder som behöver bli en integrerad del av sättet att arbeta eller affären. Gröna och orange är hjälpfrågor att ställa sig för att identifiera behov. Ljusbula lappar är behov inom respektive del för att affären ska kunna bli av eller fungera.

Påverkan genom uppdrag för kund

Genom det arbete som företagen i branschen bidrar med i sina uppdrag för kunder bidrar de till stor del redan till flera av de globala målen. Att skapa system för att distribuera rent vatten och hantera avlopp, skapa energieffektiva lösningar, montera solceller på tak eller skapa ett bra inomhusklimat så lämnas bidrag till målen om hälsa och välbefinnande, rent vatten och sanitet samt hållbar energi för alla – på daglig basis. Många installatörer arbetar också för industrin och bidrar på så sätt till hållbar industri, innovationer och infrastruktur.

Samtidigt som mycket redan görs går det också att nå mycket längre, inte minst när det handlar om att skapa energieffektiva byggnader och förse dem med möjlighet att generera egen förnybar energi. Att energieffektivisera och öka andelen förnybar energi möjliggör också målet om att bekämpa klimatförändringen. För att lyckas åstadkomma detta och kunna nå ett hållbart byggande kommer hela samhällsbyggnadssektorn behöva hitta nya metoder vilket medför osäkerheter och andra typer av risker. Att arbeta i samverkan kommer att vara avgörande för att framgångsrikt kunna leverera lyckade projekt eftersom samarbetskultur och att våga lyfta potentiella problem är viktigt för att projekten som helhet ska hantera osäkerheterna på ett bra sätt längs vägen.

Ett område som kommer få större vikt framöver är också att kunna erbjuda kunderna hållbara installationer när det kommer till val av produkter. Dels när det gäller innehåll av kemikalier men även med fokus på längre livslängder på produkter och system, möjlighet att återbruka fungerande installationsprodukter och att planera transporter för ett mindre miljö- och klimatavtryck.

De framhävda målen ovan är de målen som i detta sammanhang tydligast har eller kan ha en koppling till installationsföretags affär. På nästkommande sidor lyfts exempel på hur företag i sin affär bidrar eller kan bidra till målen för att göra det mer konkret och kopplat till verksamheternas karaktär.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Att skapa goda inomhusmiljöer med god termisk komfort, ljusmiljö, tillgång till ren luft och rent vatten.

Positiva effekter inom andra områden

God inomhusmiljö kan tillgodoses på flera olika sätt och med funktionen i fokus kan energi- och resurseffektiva lösningar leda till positiva aspekter för klimat och miljö.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

Sunda inomhusmiljöer för människor är centralt i ett hållbart samhälle och en hållbar byggnad

Installationsbranschens företag bidrar när de

- Utformar och skapar systemen som ger en bra inommiljö som främjar hälsa och välbefinnande för brukarna.
- Det sker genom effektiva energisystem, att tillhandahålla rent vatten och sanitet, att tillhandahålla el och belysning, klimatisering och reglering samt övervakning av byggnadens inneklimat.
- Produkter inte emitterar skadliga ämnen till inomhusmiljön samt att kemikalier hanteras på ett säkert sätt för de som driftar och förvaltar byggnaden. Denna del kommer troligen kräva större fokus framöver.
- Lösningarna är utformade för god arbetsmiljö vid service och underhåll.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Rent vatten och sanitet är en kärnverksamhet för företag som levererar tjänster inom VVS.

Positiva effekter inom andra områden

Rent vatten och sanitet är förutsättningar för god hälsa och ett hållbart samhälle, men påverkar även energianvändning och påverkan på vattendrag och ekosystem.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

Tillgången till dricksvatten är inte en fråga som kan tas för självklar i Sverige längre. De senaste åren har grundvattenbrist krävt att vatten endast använts sparsamt under vissa perioder i flera områden spritt över landet. Att arbeta med att hushålla med vattenresurserna är en fråga kvar att arbeta med.

Det främjar god hälsa och välbefinnande, är avgörande för livsmedelshandling (och produktion). Vattenanvändning kan påverka och påverkas av energisystem och det krävs energi för vattenrening.

Vattenanvändningen påverkar energianvändning till rening samt påverkan på hav och marina resurser samt ekosystem och biologisk mångfald på land när tex avloppsslam läggs på åkrar.

Installationsbranschens företag bidrar när de

- Skapar säkra och effektiva röranläggningar för tappvatten och sanitet.
- Utformar systemen för att minimera dricksvattenanvändningen.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Energieffektiva system, smart styrning, effektoptimering, installation av solceller, batterilagring och laddinfrastruktur för elfordon.

Positiva effekter inom andra områden

Energieffektivitet och förnybar produktion av el, värme och kyla möjliggör för minskade utsläpp av växthusgaser och möjlighet till en omställning av en mer hållbar industri.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

En hållbar energianvändning och energiförsörjning skapar viktiga förutsättningar för resterande delar av samhället att ställa om. Det möjliggör minskade växthusgasutsläpp och är en viktig kärna i installationsbranschens affärer. Hållbar energi är en grundförutsättning för hållbara städer och samhällen.

Installationsbranschens företag bidrar med

- Energieffektivisering i byggnader,
- Installation av förnybar elproduktion via solceller på tak eller fasader,
- elbilsladdning,
- smart nyttjande av fjärrvärme och fjärrkyla
- smart reglering av byggnader som framöver möjliggör att byggnader kan stödja energisystemet i större grad genom att kunna reglera upp eller ner användningen av energi i byggnaderna och avlasta elnät, fjärrvärmenät och fjärrkylennät vid höga effektuttag.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Klimatsmarta och energieffektiva lösningar riktade mot industrin.

Positiva effekter inom andra områden

En hållbar industri och innovationer stärker svensk konkurrenskraft för företagandet och möjliggör förutsättningar för hållbar produktion och konsumtion och minskad klimatpåverkan.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

Industrin i Sverige står för en stor del av klimatpåverkan. Bidrag till en mer hållbar industri bidrar även till Sveriges minskning av klimatpåverkan genom växthusgasutsläpp.

- Installationsbranschens företag bidrar bland annat med energieffektiva och innovativa lösningar för
- styr- och övervakning,
- energiförsörjning,
- inomhusmiljö och
- vattenhantering riktade till industrin.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Smart styrning av byggnader som kan anpassas efter behov, bli en aktiv del av lokala energinät.

Bidra till förutsättningar för elektrifiering av transporter.

Positiva effekter inom andra områden

Hållbara städer och samhällen byggs upp av att sociala, ekologiska och ekonomiska förutsättningar vägs samman i en god balans. Därmed är det stora kopplingar till de flesta av de andra globala målen.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

En hållbar stad är beroende av energismart bebyggelse samt att byggnader är miljöanpassade och sunda för människor att vistas i.

Installationsbranschen är fokuserad på hur systemen ska användas och fungera över tid och har en större vana än många andra att just tänka användningsfasen i livscykeln. Ett hållbart samhälle är inte bara de tekniska ingående delarna så som byggnadsverk eller teknik, det handlar också om hur den fungerar för de som bor och lever i samhället. Smarta fastigheter är en nyckel till resurseffektiva byggnader. Smart styrning och reglering är ett viktigt verktyg för att kunna svara upp mot hur den används och också är en del i att kunna kommunicera med brukaren, påverka beteenden, etc.

Digitalisering och automatisering skapar förutsättningarna för ”smarta byggnader” och utgör grunden för att framöver kunna dela energi mellan byggnader lokalt och aktivt kunna stödja energisystemen med flexibilitetstjänster.

Elbranschen har en enorm affärspotential i att kunna skapa lösningar för elektrifierad infrastruktur.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Att reparera och underhålla produkter och system, att minimera onödiga transporter och inköp av material som går till spill. Att erbjuda kunderna kostnadseffektiva produkter ur ett livscykelerspektiv.

Positiva effekter inom andra områden

Att underhålla och reparera istället för att byta ut minskar behovet av nytillverkning och utvinning av naturresurser. Den rika världens konsumtion av varor är ett stort globalt problem och en viktig del i att minska påverkan på inte minst miljö och klimataspekterna.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

Installationsbranschens företag kan bidra med

- Erbjuder kunder alternativ där det finns produkter med bättre egenskaper ur hållbarhetsperspektiv, även om kunden själv har önskat en viss produkt.
- Gör medvetna val i vilka produkter som används och vilken påverkan de har
- Ansvarfullt producerade produkter bör ta hänsyn till vattenanvändning, energianvändning och påverkan på miljö vid produktion och transporter.
- Arbeta för en ansvarfull hantering av kemikalier, till exempel köldmedier.
- Planera logistik och väljer leverantörer där transporter hålls nere.
- Efterfråga information från grossister, leverantörer och tillverkare och efterfråga produkter med låg miljöpåverkan.
- Minimera spill av nytt material
- Maximera återbruk av produkter som har kvarvarande livslängd.
- Minimera mängden fungerande material som går till avfall vid ombyggnad/service
- Rabatt på varor är ofta på de som är "gamla". Våga fråga kunden om de verkligen vill ha den billigare och förklara vad de skulle få om de delar till lite för bättre prestanda.

Installationsbranschens roll i förhållande till målet

Skapa lösningar för kunderna som minimerar klimatpåverkan.

Positiva effekter inom andra områden

Att bekämpa klimatförändringarna ger förutsättningar för ekosystemen som helhet likväl som för sociala aspekter och i förlängningen förutsättningar för god ekonomi.

Installatörernas möjlighet att bidra genom uppdrag för kunder

Installationsbranschens företag bidrar med

- Genomtänkta och energieffektiva systemlösningar
- Smart styrning av byggnader och driftoptimering
- Planering av logistik för att minimera behovet av transporter
- Installation av solceller
- Installation av laddstolpar för elbilsladdning
- Utvärdering av till transportbehovet vid val av produkter och leverantörer.
- Efterfrågan om information om och val av installationsprodukter med låg klimatpåverkan från produktionsskedet.

Påverkan genom arbete i egna företaget

En del av hållbarhetsaspekterna finns ett direkt värde, och många gånger ansvar, att hantera inom det egna företaget. Frågor som arbetsvillkor, arbetsmiljö, jämställdhet, diskriminering och antikorrupktion är grundläggande områden som företag behöver arbeta aktivt med. Det egna företaget behöver också kontinuerligt arbeta med att minska den påverkan på klimat och miljö som den egna verksamheten ger upphov till.

Att dessutom arbeta med att bygga en sund och bra företagskultur och sträva efter att företaget genom sin verksamhet och sätt att arbeta bidrar positivt till samhället och miljön stärker dessutom attraktiviteten och ökar chansen till att attrahera medarbetare och skapa ett lönsamt företag. Ett företag som arbetar med att skapa en så stor inkludering av perspektiv som möjligt får bättre fungerande grupper och bättre resultat. Att arbeta för jämställdhet och en större inkludering ger företagen möjlighet att få mer funktionella team som arbetar bättre tillsammans och levererar ett bättre resultat.

Det egna företaget har möjlighet att öka sin egen framgång genom att aktivt arbeta för en bra företagskultur, bra arbetsmiljö där medarbetare trivs och har möjlighet att bidra med sin fulla kapacitet.

De framhävda målen ovan är de målen som i detta sammanhang tydligast har eller kan ha en koppling till det egna företagets interna hållbarhetsarbete. På nästkommande sidor lyfts exempel på hur det relaterar till de enskilda globala målen för att göra det mer konkret och kopplat företagens kontext.

Målet i förhållande till företaget

Arbeta för en god fysisk och psykisk arbetsmiljö, hög säkerhet och god hälsa hos företagets medarbetare.

Positiva effekter inom andra områden

Ökad möjlighet till ett lönsamt och välfungerande företag. Arbetsmiljö är nära kopplat till målen om jämställdhet och jämlikhet. Arbetsmiljö är även ett delmål tillhörande mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

En god arbetsmiljö utan arbetsplatsolyckor är något som länge varit prioriterat i branschen och så länge det fortfarande händer olyckor kvarstår arbetet. Kulturen, säkerhetstänket, den organisatoriska och sociala arbetsmiljön påverkar direkt medarbetarens hälsa och är i sin tur direkt kopplat till företagets stabilitet och lönsamhet. Branschen präglas till viss del av en machokultur vilket riskerar ökat risktagande hos individer i arbetet och ökad risk för skador.

Företaget bidrar till målet inom sin egen verksamhet genom att

- Bedriva systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM).
- Arbeta för en inkluderande kultur med en större mångfald av personers egenskaper och där säkerhetstänk lyfts som en viktig del i arbetskulturen.
- Arbeta för en god organisatorisk och social arbetsmiljö som minimerar stress hos medarbetare.

Mer hjälp och information om arbetsmiljö och säkerhet riktad till företag i branschen finns på Installatörsföretagens hemsida.¹⁸

¹⁸ <https://www.in.se/foretagarservice/arbetsmiljo-och-sakerhet/#/>

Målet i förhållande till företaget

Arbeta för att fler kvinnor och personer med andra erfarenheter ska söka sig till branschen och specifikt det egna företaget. Syftet är att mer blandade grupper med en kultur som präglas av respekt för oliktankande presterar bättre resultat än homogena grupper.

Positiva effekter inom andra områden

Genom att aktivt jobba med jämställdhet uppfyller du de krav lagen ställer, blir det lättare att anställa nya och behålla medarbetare samt skapar du möjligheter för nya affärer och bättre ekonomi.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

Arbetsgivare har skyldighet att uppfylla de krav Diskrimineringslagen ställer. Samtidigt är det något som stärker attraktionskraften i bransch- och arbetsgivarvarumärke, gör det enklare för företag med kompetensförsörjning och skapar möjligheter till nya affärer och ökad konkurrenskraft.

Jämställdhetsfrågorna bör hanteras så även andra diskrimineringsgrunder inkluderas i arbetet samtidigt.

Det finns flera hjälpmedel företag kan ta till hjälp i arbetet. Exempel på hjälpmedel är:

- Checklista för aktiva åtgärder mot diskriminering¹⁹
- Guide för att förebygga och hantera sexuella trakasserier²⁰
- Respekttrappan, ett verktyg för företag som vill arbeta med respekt och inkludering. Verktöget är kostnadsfritt och innehåller allt material som behövs²¹.

Företag som är medlemmar hos Installatörsföretagen kan även få rabatterat pris på konsulttjänster från Make Equal som stöd i arbetet²². Regionala föreningar inom Installatörsföretagen kan även avropa seminariet ”Affärskritiskt att vara normkritisk” som hålls av Installatörsföretagens expert på jämställdhet.

¹⁹ <https://aktiva-atgarder.do.se/>

²⁰ <https://www.prevent.se/sexuella-trakasserier/>

²¹ <https://www.respekttrappan.se/>

²² <https://inrabatt.se/avtal/jamstallldhet/#.X8YHYdZFxlA>

Målet i förhållande till företaget

Arbetsvillkor, arbetsmiljö för medarbetare. Arbeta med affärsutveckling, integrera alla hållbarhetsaspekter i affären, utveckla erbjudandet mot de lösningar som kommer behövas även i framtiden.

Positiva effekter inom andra områden

Installationsbranschens företag har en viktig roll i omställningen i och med att många av lösningarna är beroende av elektrifiering och smart nyttjande av energi till olika processer. Det finns stor potential i att affärsmodeller som erbjuder dessa tjänster och samtidigt i sig har hållbarhet ur fler dimensioner integrerade kommer att ha en efterfrågan framöver.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

Att hantera hållbarhetsaspekter är ett sätt att arbeta med riskhantering, vilket möjliggör för stabila och sunda företag. Om hållbara lösningar integreras i affären ökar chansen att förbättra i princip alla hållbarhetsaspekter, vilka de är beror dock på vilket företag det är och vad det riktar sig till för segment.

Världen förändras och även kundernas behov. Företag som erbjuder lösningar på de globala målen har god chans att även ha kunder som är intresserade av att köpa dessa tjänster i framtiden.

Företag ökar sina chanser genom att exempelvis

- Se över affärsmodeller så de främjar resurseffektivitet.
- Kommunicera och paketera erbjudandet så att kunder vet att det finns.
- Arbeta för att minimera alla typer av ”slöseri”, sådant som kräver tid men även sådant som genererar onödiga inköp.
- Arbeta med företagskulturen, för jämställdhet och inkludering och medarbetares hälsa.

Målet i förhållande till företaget

Att aktivt motverka diskriminering.

Positiva effekter inom andra områden

Detta mål är starkt sammankopplat med både jämställdhetsmålen och målen relaterade till arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

Den del som hör till mål 10 och som mest relaterar till företag i branschen är att aktivt arbeta mot diskriminering.

Arbetet för inkludering, ickediskriminering sker företrädesvis tillsammans med arbetet för en ökad jämställdhet, se mer under mål 5.

Målet i förhållande till företaget

Den egna verksamhetens miljöpåverkan genom de varor som konsumeras och/eller produceras. Den påverkan som sker genom den egna verksamheten och som inte är direkt klimatpåverkande.

Positiva effekter inom andra områden

Konsumtion och produktion har stor påverkan på naturresurser och energianvändning. Ett positivt bidrag till detta mål möjliggör positiva bidrag till minskat naturresursutnyttjande och till ökad hållbar användning av energi.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

Företag kan bidra till målet genom att:

- Arbeta för en hög kvalitet i arbetet och minimerar slöseri som uppstår när saker behöver göras om, när det uppstår på väntetid, etc.
- Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall.
- Föreslå att behålla fungerande komponenter eller rusta upp dem istället för att byta ut där så är lämpligt och kvarvarande livslängd bedöms tillräcklig.
- Materialens miljöpåverkan, sociala påverkan och livscykelperspektiv
- Efterfrågar information från grossister, leverantörer och tillverkare för hur installationsprodukternas tillverkning påverkar livscykelpåverkan.

Målet i förhållande till företaget

Arbeta för att minimera de utsläpp av växthusgaser som företaget har direkt påverkan på eller rådighet över.

Positiva effekter inom andra områden

Att kraftigt begränsa klimatförändringarna är viktigt för både jordens ekosystem och för att begränsa framtida extremväder som kommer att kunna påverka samhällen och ekonomiska förutsättningar globalt.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

Klimatkrisen är akut och kräver stora förändringar på kort tid. Att kraftigt begränsa klimatförändringarna är något som behöver genomföras inom de närmsta tio åren för att det ska kunna ha någon effekt. De som förbereder sig och kan erbjuda tjänster som i framtiden även kan vara klimatneutrala har större chans till motståndskraft.

Företag i installationsbranschen kan bidra genom att:

- Kartlägga sin egen klimatpåverkan genom sina egna inköp (scope 1 och scope 2 enligt GHG Protocol) och sätta mål för hur de utsläppen ska minska i takt med de globala minskningar som krävs.
- Arbeta upp processer för inköp som minimerar antalet transporter och ökar nyttjandegraden i leveranser (att de är optimerade ur emballage och packsynpunkt) Att planera leveranser kräver planering och framförhållning, kan minska klimatpåverkan och frigör tid att slippa ta emot gods hela tiden.
- Arbetar för att minska det egna resandet i bil
- Aktivt välja nya bilar med minskad påverkan på klimatet när nya fordon behöver köpas in.
- Minimera påverkan från energianvändning till egna kontorslokaler.
- Installera egna lösningar för att minska påverkan, exempelvis egna solcellsanläggningar.

Målet i förhållande till företaget

Att aktivt arbeta mot korruption och att agera för schysst konkurrens.

Positiva effekter inom andra områden

Antikorruption är en grund för att näringslivet ska kunna arbeta på ett konstruktivt sätt med alla resterande hållbarhetsaspekter.

Installatörernas möjlighet att påverka genom arbete inom det egna företaget

För näringslivet är det oerhört viktigt att affärer bedrivs med schyssta villkor, inte minst när det kommer till att kunna integrera hållbarhetsaspekter som en del i affären. Det är alltså ett grundfundament för att resterande delar av hållbarhetsarbetet ska kunna ge någon effekt.

Företag i installationsbranschen bidrar när de:

- Aktivt arbetar mot korruption.
- Agerar för sund och rättvis konkurrens.
- Bedriver affärer och upprätthåller affärsrelationer på ett etiskt sätt.
- Följer samhällsbyggnadssektorns etiska regler.
- Följer branschens överenskommelse för att motverka mutor och korruption (ÖMK).

Informationsmaterial och e-utbildning finns att ta del av via Samhällsbyggnadssektorns etiska råd.²³

²³ <https://byggetik.se/>

Fortsatt arbete för företagare i installationsbranschen

Att kunna ställa om hela samhällssystem, inklusive företags verksamheter och affärer, behöver förstås en hel del tekniska lösningar och innovationer för att fungera. Men det är minst lika viktigt att se till beteenderelaterade aspekter. Det som kommer avgöra hur saker blir av – eller inte – är till största del beroende på hur människor är benägna att tänka och agera på nya sätt. Och förändringsarbete är inget som genomförs i en handvändning.

Det är därför viktigt att ha rätt förväntningar och att arbeta metodiskt och kontinuerligt, men också att göra det genom små enkla steg som tas ofta istället för att vänta på ett jättesteg som aldrig blir av. Förändringen behöver kännas lätt för de som ska vara en del av den. Det måste också kännas roligt och värdefullt, för att inte det ska uppstå ovilja till att medverka till förändringen.

Så här kan du som företagare gå till väga

1. Fundera igenom hur just ditt företag förhåller sig till de olika hållbarhetsaspekterna. Exempelvis genom att relatera till de globala målens rubriker och/eller delmål.
2. Var stolt över de delar där ni redan nu bidrar! Använd stoltheten till att synliggöra det ni gör och visa att ni bidrar till utvecklingen. Använd den även till att bygga momentum och handlingskraft att fortsätta arbetet i större grad.
3. Tro inte att ni ska kunna vara perfekta, det finns alltid negativa konsekvenser. Sträva efter att *maximera nyttan* ni bidrar med hellre än att inte våga göra något alls för att undvika att göra fel. Men sträva också efter att hela tiden lära mer, och våga utforska konsekvenser. Då kan ni parallellt försöka minimera de negativa konsekvenserna om möjligt.
4. Identifiera de delar där ni har mer att lära och utveckla. Sätt mål och planera hur de delarna kan implementeras i era processer och det ni gör så det sker så naturligt som möjligt. Hitta era egna drivkrafter och värden och gör sedan jobbet på riktigt, inte för att det ska se bra ut för andra.
5. Fokusera på hur affären och verksamheten fungerar *på riktigt* och se till att alla aspekter av hållbarhet vävs in och blir integrerade. Har ni inte möjlighet att göra detta själva, ta hjälp med visa delar.

INSTALLATÖRSFÖRETAGENS ROLL

Installatörsföretagen är en bransch- och arbetsgivarorganisation vars roll är att stötta sina medlemsföretag till att kunna bli ännu bättre arbetsgivare och mer framgångsrika som företagare. Installatörsföretagens 3 600 medlemsföretag är just entreprenörer, arbetsgivare och företagare verksamma inom installationsbranschen. Det är dessa medlemsföretag som med sina 55 000 medarbetare installerar, optimerar och kontrollerar värme, ventilation, vatten, el- och teleteknik. Installatörsföretagen representerar även entreprenörerna inom elkraft som säkrar infrastrukturen för Sveriges elförsörjning.

Installatörsföretagen företräder installationsbranschen i debatten och arbetar för att skapa så bra framtida förutsättningar som möjligt för verksamhetsområdet. Uppdraget är att lägga grunden för att installatörer ska kunna bidra till ett modernt, säkert och klimatsmart samhälle. För att kunna göra detta är det viktigt att Installatörsföretagen har hög trovärdighet och att organisationen agerar förebild, även ur ett hållbarhetsperspektiv.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Organisationen ska stötta medlemsföretagen med såväl branschutveckling som arbetsgivarfrågor. Med branschutveckling avses att förenkla företagandet och samtidigt öka konkurrenskraften inom installationsbranschen. Det görs speciellt inom områden där branschen sitter på detaljkunskaper, exempelvis i energifrågor, och i sammanhang där inte medlemsföretagen själva kan göra det utan betydande resurser. Organisationen driver även utvecklingsprojekt för att höja kompetensen i branschen.

Uppdraget som arbetsgivarorganisation består av att främja och bistå medlemsföretagen i deras arbetsgivarroll. Det innefattar även att utveckla samt företräda branschen när det gäller förhållandet mellan medarbetare och fackliga organisationer. Områden som omfattas är bland annat kollektivavtal, arbetsrätt, arbetsmiljö och andra frågor som har bäring på detta, såsom, mångfald, säkerhet, integritetsfrågor som involverar anställda, med mera.

En förutsättning för branschutveckling och tillväxt är att det finns ett inflöde av utbildad arbetskraft samt att möjlighet ges till kompetensutveckling av befintliga medarbetare. Att kommunicera branschens framtidsutsikter inom utbildning, yrkeskarriär, värderingar och förmåner är därför en viktig pusselbit. En stor del i att säkra framtidens arbetskraft handlar om

- att stötta och pusha medlemsföretagen att engagera sig i det svenska utbildningssystemet,
- att testa på nya sätt att rekrytera och
- att vidareutveckla sina medarbetare.

I dialog och samarbete med politiker, myndigheter och organisationer påverkar och lyfter Installatörsföretagen fram medlemsföretagens röster i deras intressefrågor. Bland annat är samverkan inom Svenskt Näringsliv, EU och Färdplanen för en fossilfri och konkurrenskraftig bygg- och anläggningssektor exempel på samverkan som organisationen engagerar sig i.

Konkreta aktiviteter som Installatörsföretagen genomför är att skriva debattartiklar, svarar på remisser, ger rådgivning till enskilda företag, driver utvecklingsprojekt för branschen, medverkar till att utforma konferensprogram, ordnar nätsverksforum och erbjuder utbildningar.

Det är alltså många av hållbarhetsmålen som Installatörsföretagen har möjlighet att påverka och bidra till för branschens räkning. Exempel på bidrag till respektive hållbarhetsmål lyfts på nästkommande sidor.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

God arbetsmiljö

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Arbetsmiljö är nära kopplat till jämställdhet och mångfald och möjlighet till att utveckla branschen och driva innovation.

Arbetsmiljö är även ett delmål tillhörande mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Säkerhet och noll olyckor är sedan länge högt prioriterat arbete för hela samhällsbyggnadssektorn.

Den psykiska ohälsan ökar i samhället och det är viktigt för alla företag att arbeta för en god organisatorisk och social arbetsmiljö.

Intallatörsföretagen erbjuder rådgivning till medlemsföretagen, bevakar arbetsmiljöområdet och besvarar remisser inom arbetsmiljölagstiftning för företagens räkning. Genom utbildningsbolaget INSU erbjuds även branschspecifika arbetsmiljöutbildningar

Organisationen deltar även i forskningsprojektsåväl som utvecklingsprojekt som är inriktade på arbetsmiljö och installationsbranschen. Utvecklingsprojekten finansieras främst via Svenska Byggbranschens utvecklingsfond (SBUF) och Elteknikbranschens utveckling i Sverige AB (ETU). Exempelvis kan det handla om företagshälsövård anpassad till mindre företag inom installationsbranschen²⁴ eller ergonomiaspekter vid handintensivt arbete.

De samverkar även med sina fackliga motparter och ingår i arbetsgrupper med dessa. Exempel på det är:

- Organisatorisk och social arbetsmiljö, med gemensamma seminarier runt kränkande särbehandling och trakasserier,
- Gemensamt utbildningsmaterial om stress tillsammans med tjänstemannafacken har tagits fram.

Organisationen deltar även i branschgemensamma samarbeten som exempelvis Håll Nollan (en organisation för att öka säkerheten i byggbranschen)

²⁴ <https://www.ltu.se/org/ets/Nyheter-och-aktuellt/Goda-exempel-ska-forbatta-arbetsmiljon-i-installationsbranschen-1.205365> (Luleå Tekniska Universitet tillsammans med Byggnads och SEF)

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Högkvalitativa utbildningar och fler möjligheter för personer att omskola sig till att arbeta inom installationsbranschen.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

En hållbar kompetensförsörjning bidrar till framgångsrikt företagande och stark attraktivitet. Branschen får nya kloka medarbetare med nya perspektiv samt kan bidra till en snabbare takt i resan mot hållbarhet genom integrerade system med ny smart teknik, elektrifiering av transporter och lösningar för effektiv användning av energi.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Stora satsningar sker för att kunna hantera klimatkrisen, både nationellt och inom EU. Samtidigt upplever branschens företag att det är svårt att få tag i den kompetens som behövs för att utföra det jobb som krävs. Klimatomställningen och de infrastrukturförändringar som följer med det, kommer kräva ny kunskap i alla sektorer avseende klimatpåverkan och hållbarhet.

Organisationen samarbetar med myndigheter och olika utbildningsanordnare för att säkerställa utbud och kvalitet för både högskole- och yrkesutbildningar. De arbetar också för att öka samarbetet mellan medlemsföretagen och akademien. Ett tätt samarbete med deras utbildningsbolag INSU, yrkesnämnderna Elbranschens centrala yrkesnämnd och VVS-branschens yrkesnämnd samt med de två utbildningskoncepten ETG College och VVS College. Genom VVS College och ETG College säkerställs lärarnas och elevernas yrkeskompetens i samverkan med branschen.

I dialog och samarbete med politiker, myndigheter och organisationer ges Installatörsföretagen möjlighet att påverka samt framföra sina medlemsföretags röster i deras intressefrågor. Även att säkerställa att rätt kompetens finns i branschen när den behövs är viktigt för organisationen.

Fokus på att attrahera personer med olika erfarenheter och bakgrund är en förutsättning för att öka jämställdheten och jämlikheten i branschen.

Rätt kompetens genom rätt utbildningar ger företagen möjlighet att rekrytera personer med rätt typ av kompetens. Det ökar deras möjligheter att leverera värden inom rent vatten, säker sanitet, stabila energisystem och frisk inomhusmiljö.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Synliggöra normer som hindrar en mångfald av personer inom branschen. Arbetar för att fler kvinnor och personer med andra erfarenheter ska söka sig till installationsbranschen.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Om installationsbranschen ska bidra fullt ut till omställningen till ett klimatsmart samhälle behöver den all tänkbar kompetens för att lösa de utmaningar som krävs. Genom att arbeta aktivt för jämställdhet och mångfald kan branschen både attrahera arbetskraft och skapa möjligheter till nya affärer.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Alla människor ska ha möjlighet att själva kunna forma sina liv utifrån individen och därmed kunna bidra med sin fulla potential. Det ska ske helt utan förutfattade sociala konstruktioner om vad man kan, bör eller ska kunna utifrån att normer kring kön, ålder etcetera begränsar oss.

Installatörsföretagen utgår från Jämställdhetsmyndighetens definition av jämställdhet²⁵ och ett intersektionellt perspektiv på jämställdhet. Det betyder att alla diskrimineringsgrunder inkluderas i jämställdhetsbegreppet och att man tar höjd för vad som händer när olika diskrimineringsgrunder korsar varandra.

Installatörsföretagen har en expert på jämställdhet samt en utvecklingsgrupp som fokuserar på jämställdhetsfrågan. Tillsammans utbildar de Installatörsföretagens medarbetare inom jämställdhet och inkludering med hjälp av *Respekttrappan*²⁶. Installatörsföretagen deltar även i en arbetsgrupp tillsammans med facklig motpart, som ett resultat av avtalsrörelsen²⁷

IN arbetar också systematiskt med möjligheten att yrkesväxla mitt i livet genom ökad tillgång till vuxenutbildning och möjligheten att göra ett kompetensavdrag för de företag som anställer någon som saknar ”relevant erfarenhet”. Anställningsformen Företagslärling har visat sig vara ett viktigt verktyg för att få in kvinnor i branschen.

IN Rabatt erbjuder rabattavtal på kläder för både män och kvinnor samt möjlighet till att avropa stöttning av jämlikhetskonsulter.²⁸

De regionala föreningar inom Installatörsföretagen som vill arbeta med jämställdhet, inkludering och diskriminering har möjlighet att avropa seminariet ”Affärskritiskt att vara normkritisk”.

²⁵ <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstalldhet/vad-ar-jamstalldhet>

²⁶ Respekttrappan är skapad av SBAB och Make Equal, www.respekttrappan.se

²⁷ Upplyst Sverige <http://upplystsverige.se/>

²⁸ <https://inrabatt.se/avtal/jamstalldhet/#.X8YHYdZFxlA>

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Hög kompetens och goda förutsättningar för att företag inom värme och sanitet, så kallade VS-företag, ska kunna utföra sitt arbete.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Rent vatten och sanitet är grundläggande för god hälsa och minimering av spridning av sjukdomar. Det är viktiga delar i ett hållbart samhälle. Även energianvändning och påverkan på marina miljöer och ekosystem är sammankopplade med god hantering av vatten och avlopp.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Tillgång till rent vatten och sanitet är något som tas för givet i Sverige idag. Däremot har det de senaste åren blivit tydligt att dricksvatten inte längre är något som finns i överflöd. Med förändrat klimat till följd av klimatförändringar kommer rent vatten behöva hushållas med i framtiden.

Att utveckla tekniker för ökad resurshushållning avseende vatten kan leda till både förutsättningar för minskad energianvändning vid rening av vatten och ett mer resurseffektivt nyttjande av dricksvatten. Med smart teknik kan även människors beteende påverkas och därmed främja minskad vattenanvändning. Rent vatten är en förutsättning för god hälsa.

Installatörsföretagen kan bidra till ett ökat resurseffektivt vattennyttjande exempelvis genom att driva framtida utvecklingsprojekt tillsammans med medlemsföretag.

Installatörsföretagen har nära samverkan med intresseföreningen Säker Vatten, vars branschstandard bland annat innehåller regler för minimering av legionella i tappvattensystemet.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Hög kompetens och goda förutsättningar för att alla typer av installationsföretag ska kunna utföra sitt arbete. Organisationen svarar på remisser och står upp för regelverk för god energihushållning.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

En hållbar energianvändning och energiförsörjning skapar viktiga förutsättningar för att hela samhället ska kunna ställa om. Det möjliggör minskade växthusgasutsläpp och är en viktig kärna i installationsbranschens affärer. Hållbar energi är en grundförutsättning för hållbara städer och samhällen.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Installatörsföretagen skapar förutsättningar för företagen i branschen att kunna leverera tjänster som leder till ökad energieffektivitet, ökad andel förnybar el- och värmeproduktion samt laddinfrastruktur för elfordon.

De arbetar också för att synliggöra värdet av energitjänster samt driver och deltar i utvecklingsprojekt för branschutveckling. Exempel på projekt är fokus på affärsmodeller för individuell mätning och debitering av värme. Ett annat projekt avser att öka takten på energieffektivisering vid renovering av befintliga byggnader.

Installatörsföretagen samverkar även inom Svenskt Näringsliv med fokus på energi- och klimatfrågor. Internationell samverkan inom EU är en annan viktig del, där påverkansarbete bedrivs för bra förutsättningar för hållbar användning och generering av energi. Det görs genom primärt genom att svara på konsultationer och remisser om förändrade direktiv och andra regelverk riktat mot energiområdet.

Organisationen samverkar också med andra organisationer i dessa frågor, exempelvis Energieffektiviseringsföretagen, Power Circle, Byggföretagen med flera.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Att förenkla företagandet och öka konkurrenskraften inom installationsbranschen. De erbjuder stöd för medlemsföretagen att hantera frågor som kollektivavtal, arbetsmiljö och entreprenadjuridik. Företrädare också branschen i frågor som främjar möjligheterna till god lönsamhet.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Installatörer är viktiga i arbetet för att ställa om Sverige till klimatneutralitet genom elektrifiering, energieffektivisering och digitalisering. Därför är det av yttersta vikt att arbeta för att de får rätt förutsättningar att göra sitt jobb. Genom ett medvetet företagande kan hållbarhetsaspekterna lyftas in i kärnaffären vilket är en förutsättning för en hög omställningstakt.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Arbetar med att förenkla företagandet och öka konkurrenskraften inom installationsbranschen. Organisationen gör det inom områden där inte medlemsföretagen kan göra det själva utan betydande resurser. Exempel på sådana områden är juridik, teknik, effektivitet och affärsutveckling.

Installatörsföretagen stödjer branschen i frågor om kollektivavtal och lönebildning, arbetsrätt, arbetsmiljö och andra frågor som har bäring på detta. Exempel på det är kompetensförsörjning, lärlingsfrågor, mångfald, integritetsfrågor som involverar anställda, elsäkerhet med mera.

Uppdraget är att främja och bistå medlemsföretagen i deras arbetsgivarroll och på olika sätt bidra till att utveckla och företräda branschen när det gäller förhållandet till medarbetare och fackliga organisationer. Medlemsföretagen får bland annat stöttning i följande delar:

- Förhandling av kollektivavtal
- Omvärldsbevakning och opinionsbildning
- Samverkan i arbetsgivarfrågor
- Rådgivning till medlemsföretagen
- Internutbildning av företagsrådgivarna
- Genomförande av centrala förhandlingar och processer i domstol
- Expertresurs och företrädare vid remisser, i olika projekt och grupper inom och utom företaget
- Framställande av information via webb, utskick och medlemsträffar
- Kursverksamhet för medlemsföretagen

Installatörer är viktiga i arbetet för att ställa om Sverige till klimatneutralitet genom elektrifiering, energieffektivisering och digitalisering. Därför är det av stor vikt att arbeta för att de får rätt förutsättningar att utföra sitt arbete.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Ökad innovationstakt, nya arbetssätt och affärsutveckling för installationsbranschen.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Fler innovationer samt en utveckling av tjänster och affärer skapar nya möjligheter att reda ut de problem som behöver lösas för att nå en hållbar utveckling. Direkt koppling för branschen är primärt till sund inomhusmiljö, rent vatten och sanitet, energianvändning och hållbar produktion och konsumtion. Dessa delar kan i sin tur leda till hållbara städer och samhällen och till minskad klimatpåverkan.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Som branschorganisation ingår att omvärldsbevaka och medverka till en positiv förflyttning av branschen. Det görs både i samverkan med andra organisationer i närliggande branscher och tillsammans med medlemsföretag som vill vara en del av förändringen.

Dessa typer av projekt kan handla om hur injustering kan hanteras för att nå rätt slutfunktion hos systemen, om utbildningsmaterial för ökad användning av samverkan som affärsform, om hur digitaliseringen kan implementeras för att öka effektiviteten och minska fel genom informationstapp.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Att aktivt motverka diskriminering. Arbete mot diskriminering görs genom arbetet för ökad jämställdhet.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Detta mål är starkt sammankopplat med både jämställdhetsmålen och målen relaterade till arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Arbetet som Installatörsföretagen driver för inkludering och ickediskriminering sker tillsammans med arbetet för ökad jämställdhet, se mer under mål 5.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Att aktivt bidra med installationsbranschens värden till de branschgemensamma arenorna för hållbara städer och samhällen.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Hållbara städer och samhällen byggs upp av att sociala, ekologiska och ekonomiska förutsättningar vägs samman i god balans. Därmed finns det stora kopplingar till de flesta av de andra globala målen.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Installatörsföretagen är engagerade i flera forum som verkar för att bygga hållbara städer. Bland annat IQ Samhällsbyggnad, Smart Built Environment och Nordic ConTech. Installatörsföretagen är också medarrangör till ”Building sustainability 2021”.

Installatörsföretagen är också delägare i Svensk byggtjänst. Svensk byggtjänst har en viktig roll i kunskapspridningen inom hela samhällsbyggnadssektorn.

Installatörsföretagen är sedan år 2020 med och driver arbetet med bygg- och anläggningssektorns färdplan för en fossilfri bransch till 2045. Färdplanen är en del av regeringsinitiativet Fossilfritt Sverige. Färdplanen innehåller en rad uppmaningar till alla aktörer som ställt sig bakom den, som de ska leva upp till för att vara en del av omställningen. Färdplanearbetet bedrivs tillsammans med Byggföretagen, Byggherrarna, Byggmaterialindustrierna, Fastighetsägarna, Innovationsföretagen, Sveriges Allmännyttan och Trafikverket. Under år 2021 kommer ett arbete inom Installatörsföretagen att konkretisera hur installationsbranschens företag kan delta mer specifikt i omställningen.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Att nyttja kravställning på hållbarhetsaspekter vid upphandling. De stöttar branschen med en ökad resurseffektivitet från installationsprodukter genom en ökad kunskap.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

En hållbar konsumtion och produktion ger positiva följder på energi- och resursåtgång för att tillverka nya varor och hantera avfall.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Installatörsföretagens ledningssystem hjälper företag att arbeta systematiskt med sitt miljöarbete. Inom ramen för detta finns såväl avfallshantering som att sätta upp och följa miljömål, såsom exempelvis miljöpåverkan från användning av fordon.

Inom materialsidan finns det mycket kunskap som behöver byggas upp framåt. Delar som behöver ett större fokus framöver är:

- kännedomen om kemiskt innehåll,
- möjlighet för företagen att göra medvetna val av produkter,
- kunskap om produkternas klimatpåverkan samt
- utreda potential för ett ökat systematiserat återbruk av produkter.

Eftersom installationsbranschen primärt är en tjänstebransch finns det goda förutsättningar för att affärsmodellerna inte ska stimulera till ett högt resursutnyttjande. Men det finns vissa intäktmodeller som idag kan riskera att ge incitament för att använda nya produkter framför att behålla fungerande befintliga. Installatörsföretagen kan försöka stötta branschens företag att säkerställa att affärsmodellerna inte uppmuntrar till ett ökat resursutnyttjande i framtiden.

Just att identifiera produkternas egenskaper är ett viktigt led i att företagen ska kunna erbjuda dem till sina kunder. Det upplevs finnas en mottaglighet hos företagens kunder, men det är svårt att hitta varorna som lever upp till det som önskas.

Installatörsföretagen arbetar också för att tillgängliggöra information om hållbarhetsaspekter för produkter och material för fler – göra det "lätt att göra rätt". Inte minst för små företag.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Ökad elektrifiering av transportsektorn, ökad energieffektivisering och installation av solceller och laddinfrastruktur.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Att bekämpa klimatförändringarna ger förutsättningar för ekosystemen som helhet likväl som för sociala aspekter. I förlängningen ger det även förutsättningar för god ekonomi.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Installatörsföretagen arbetar för att synliggöra installationsbranschens viktiga bidrag för att klimatomställningen ska kunna genomföras. En del av lösningarna ligger inom just installationsområdet.

Som en av organisationerna som driver bygg- och anläggningssektorns färdplan för en fossilfri och konkurrenskraftig bransch till år 2045 är just arbetet med att minska klimatförändringarna till hälften till år 2030 – och till netto-noll år 2045. Ett viktigt redskap för att arbeta strukturerat och gemensamt med klimataspekterna.

En egen konkretisering för installationsbranschen planeras under 2021.

För att bidra till att minska branschens direkta utsläpp, är det viktigt att fokusera på att stödja medlemsföretagens möjligheter att kunna ställa om fordonsflottan. Det kan handla om att se över vilka rabattavtal som finns för olika biltyper så väl som påverkansarbete för att möjliggöra andra val än tidigare.

För att komma åt den indirekta påverkan, påverkan från de installationer som monteras, bör även ett fokus ligga på strukturer och information som är kopplat till att kunna genomföra klimatdeklarationer även för installationsvaror.

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Antikorruption och sund konkurrens genom engagemang i Samhällsbyggnadssektorns etiska råd samt genom sin egen uppförandekod.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Antikorruption är en grundförutsättning för att näringslivet ska kunna arbeta på ett konstruktivt sätt med de resterande hållbarhetsaspekterna.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Installatörsföretagen är en aktiv part i Samhällsbyggnadssektorns Etiska Råd. Etiska rådets mål är att driva förändring och aktivt verka för korruptionsbekämpning²⁹, sund konkurrens³⁰ och mångfald³¹. Individier och företag som vill lära sig mer kan ta del av en e-utbildning som rådet har lanserat och vars syfte är att fler ska kunna få grundläggande kunskaper om dessa tre huvuddelar.

Installatörsföretagen är också delägare till ID06 AB, och ingår även i ägarrådet och i styrelsen. Systemet har flera användningsområden såsom närvaroregistrering i elektronisk personalliggare, digitalisering av utbildningsbevis, företagskontroll och inpasserings- och låsfunktioner. Genom obligatorisk registrering i personalliggare och oanmälda kontroller av Skatteverket, försvåras det för obehöriga att vistas på arbetsplatsen. Den sunda konkurrensen stärks och säkerheten ökar.

Installatörsföretagen har även en egen uppförandekod som bygger på de tio principerna i FN:s Global Compact. Den gäller för Installatörsföretagens samtliga medarbetare, styrelseledamöter, ledamöter i beredningar och utskott samt självständiga uppdragstagare. Installatörsföretagen har även antagit en gemensam branschöverenskommelse mot mutor och korruption.³²

På Installatörsföretagens hemsida finns också information och material till medlemsföretagen.³³

²⁹ <https://byggetik.se/korruptionsbekampning/>

³⁰ <https://byggetik.se/sund-konkurrens/>

³¹ <https://byggetik.se/mangfald/>

³² <https://www.institutetmotmutor.se/kunskapsbank/overenskommelser-mot-korruption/>

³³ <https://www.in.se/foretagarservice/foretagande/id06/#/>

Installatörsföretagen bidrar genom att arbeta för

Ett utbyte och partnerskap med andra parter och organisationer inom Europa.

Andra positiva effekter av att arbeta med dessa delar

Utmaningarna är globala och ett globalt samarbete är viktigt för att kunna hitta lösningarna.

Installatörsföretagens möjlighet att påverka branschen

Hållbarhet, klimat och miljö har stort fokus internationellt. Inom EU lanseras nya satsningar i snabb takt. EU Green deal, clean energy package, och Platform on sustainable finance är exempel på regelverk som utformas och som kommer att påverka svenska företag.

Installatörsföretagen är medlemmar i europeiska organisationer för el (EuropeON) och vvs (GCP). Organisationen är en aktiv part för att föra fram åsikter i konsultationer och remisser på nya satsningar och ramverk.

Installatörsföretagen har belyst vikten av kompetens för att kunna klara av klimatomställningen vilket har resulterat i en europeisk kampanj vid namn Skills4climate. Det har gett organisationen en plats vid bordet att träffa europeiska kommissionärer.

Installatörsföretagen samverkar också i grupper inom Svenskt Näringsliv i internationella frågor.

Det finns även ett utbyte med nordiska systerorganisationer i Norge, Danmark och Finland för att bidra till gemensam syn där det är möjligt. Ett erfarenhetsutbyte som ökar kunskapen och kan göra det lättare för de installationsföretag som är verksamma på den nordiska marknaden.

Fortsatt arbete för Installatörsföretagen

Förslagen som listas i kommande avsnitt är baserade på åsikter som fångats upp från medarbetare inom olika delar av Installatörsföretagen i samband med samtal och workshops kopplade till projektet. Dessa förslag ska därför inte tolkas som beslutade åtgärder.

Installatörsföretagen som organisation och företrädare för branschen har en viktig roll i att möjliggöra omställningen till en hållbar utveckling. Omställningen behöver mobiliseras och drivas på bred front. Det är inget som ett enskilt företag har speciellt stor möjlighet att åstadkomma själv.

Hållbarhetsarbete är med fördel inte ett eget arbete

Hållbarhet handlar om att alla perspektiv är integrerade och borde därmed alltid vara en integrerad del av arbetet som görs, inte ett separat arbete. Installatörsföretagen beskriver själva³⁴ det förhållningssättet genom tre aspekter:

- Som medarbetare
- För medlemsföretagen
- Som företrädare för installationsbranschen

Resterande del av detta avsnitt kategoriseras efter dessa tre huvudområden.

Som medarbetare

Som medarbetare

Tillsammans ska vi ställa om Installatörsföretagens sätt att arbeta till att bli hållbart och klimatneutralt. Som medarbetare på Installatörsföretagen ska jag löpande reflektera över hur jag och mitt team kan arbeta mer hållbart.

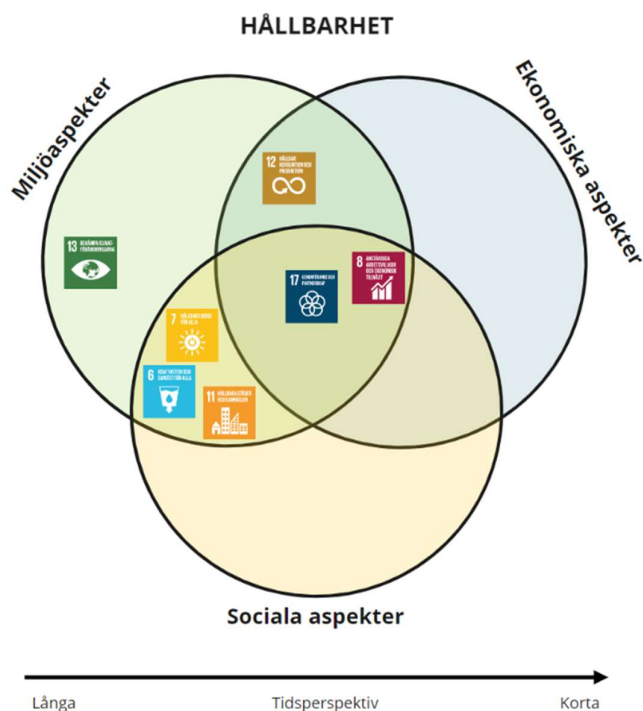
Från workshops med både medlemsföretag och medarbetare inom Installatörsföretagen har det lyfts att man vill att Installatörsföretagen är en förebild som ska ligga i framkant inom de områden där man vill att medlemsföretag ska utvecklas. Det handlar både om att bygga egen kunskap och kunna vara ett stöd för medlemsföretag på det sätt som de behöver och om att vara en trovärdig avsändare i budskap som man önskar att resten av branschen också ska stå bakom.

För att kunna gå före och kunna integrera aspekterna i vardagligt arbete kan det vara till hjälp att regelbundet utvärdera genomfört och planerat arbete ur ett hållbarhetsperspektiv. Nedan följer fyra olika exempel på hur det skulle kunna göras.

- Varje avdelning funderar över vilka hållbarhetsaspekter det pågående och planerade arbetet bidrar till. Genom att lyfta upp vilka delar de bidrar till, exempelvis genom Figur 14. Då är det lättare att se om det planerade arbetet väger tyngre åt någon del än någon annan. Det underlättar även att då reflektera över om det saknas något perspektiv som då medvetet kan lyftas in.
- Inför uppstart av nya utvecklingsprojekt definiera vilka hållbarhetsaspekter som projektet kommer att bidra positivt till. För att stötta medlemmarna på ett bra sätt kan då exempelvis urvalet göras så att endast projekt som bidrar positivt ur ett hållbarhetsperspektiv genomförs.

³⁴ Arbetet med att besluta om formuleringarna av dessa förhållningssätt pågår och är vid rapportens upprättande inte 100 % fastställt än.

- Genomföra kartläggning av Installatörsföretagens egna växthusgasutsläpp för att bygga kunskap och agera förebild för medlemsföretagen.
- Se över vilka medlemsförmåner som skapar vilka incitament. IN Rabatt samlar alla medlemsförmåner på ett och samma ställe och innehåller fördelaktiga inköpsavtal för exempelvis försäkringar, drivmedel, bilar och telefoni. IN Rabatt är ett möjligt verktyg för att nå ut med förändringar genom att visa upp vad som rabatteras och inte.

Figur 14. Exempel på visualisering av de hållbarhetsaspekter som identifierats att det planerade arbetet bidrar positivt till. Utifrån visualiseringen kan man få hjälp att identifiera snedtung fördelning av hållbarhetsaspekter och kunna identifiera om något perspektiv saknas som borde få mer fokus.

För medlemsföretagen

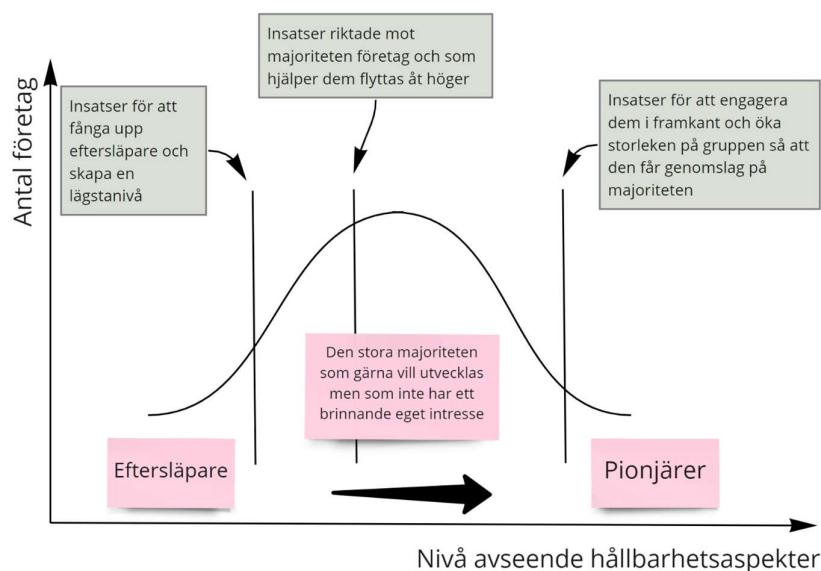
För medlemsföretagen

Som bransch- och arbetsgivarorganisation stöttar och inspirerar vi våra medlemsföretag att bli hållbara och klimatneutrala. Vi arbetar aktivt med egna initiativ och vi deltar i projekt som gynnar en hållbar bransch. Vi driver på omställningen i de forum vi agerar i.

Välj rätt målgrupper för önskat resultat

För att nå hög omställningstakt måste så stor del som möjligt av branschens aktörer öka nivån för integrering av hållbarhet i allt som görs. För att det arbete som Installatörsföretagen lägger ner ska nå så stor nytta som möjligt är det alltså viktigt att nå *alla* målgrupper på sikt. Det gäller dock att nå dem i rätt ordning för största möjliga totala branschförflyttning. Det gäller att nyttja olika modeller för förändringsledning för att öka chanserna till att det lyckas.

I Figur 15 illustreras antalet företag i form av en normalfördelningskurva. Målet med branschförflyttningen ur ett hållbarhetsperspektiv är att fler ska röra sig mot högre nivå av kunskap och integrering av hållbarhetsaspekter. Ett fåtal aktörer ligger väldigt långt framme, de utvecklas och testar nytt av egen drivkraft. Några andra, fåtal aktörer, ligger längst bak och motsätter sig förändring. Majoriteten av företagen är någonstans där emellan, där en stor mängd företagare vill skapa goda förutsättningar för sin verksamhet och affär med positiva effekter för samhället, men kanske saknar kunskap eller möjlighet att göra stora förändringar.

Figur 15. Illustration av olika målgrupper och vilken roll insatser mot olika målgrupper kan spela för att generera en branschförflyttning åt höger. Det vill säga med resultatet av en högre integrering av hållbarhetsaspekter i den egna vardagliga verksamheten. Stor förändringspotential och ett stort bidrag av branschen till en hållbar utveckling sker när desto fler företag som hamnar långt till höger på skalan.

I vilken ordning åtgärder ger stor effekt på kurvans förflyttning kan variera beroende på område, men det bör alltid eftersträvas att de väljs i en sådan ordning att synergieffekterna blir som störst. Över lag bygger ett framgångsrikt förändringsarbete på att ta hänsyn till mänskligt beteende och forskning kring exempelvis ”nudging” och använda dessa verktyg för en förstärkt förändringskraft.

Med det som bakgrund kan det vara klokt att börja med åtgärder i nedanstående processföljd.

En aspekt som är nödvändig att ha i åtanke är att det krävs resurser för att skapa insatserna, och dessa är begränsade. Det är lika viktigt att samtidigt värdera vilken målgrupp som åtgärden ger störst värde mot nedlagd tid eller pengar. En förenklad formel för detta kan vara enligt nedan.

$$Utfall = Eget intresse \times \text{tillfört engagemang från annan part}$$

Är det egna drivet stort nås ett högt utfall trots liten insats från annat håll. Finns väldigt lågt eget intresse måste istället engagemanget från annat håll öka för att nå samma utfall. Även om insatser initialt riktas mot pionjärerna ska inte för stor insats läggas där, den stora insatsen bör istället riktas mot den stora majoriteten företag.

Affärsprocessen som struktur

I kapitlet *Installationsbranschens roll* lyfts affärsprocessens roll upp som en viktig pusselbit för att ordentligt kunna föra hållbarhetsaspekter som en integrerad del i värdeerbjudandet från företag i installationsbranschen. För de hållbarhetsaspekter där den stora vinsten ligger längre fram i tiden eller delas med en stor mängd aktörer är detta särskilt viktigt. De hållbarhetsaspekter som kräver detta i större utsträckning är exempelvis att bekämpa klimatförändringen eller nå ett ökat återbruk av befintliga, fungerande installationsprodukter.

Att ändra en affärsprocess och se till att alla kuggar i maskineriet passar i varandra är väldigt svårt för ett enskilt företag och är just ett område där Installatörsföretagen som bransch- och arbetsgivarorganisation kan vara till stort värde för branschen. Genom att sortera ut hinder och möjliga åtgärder kopplat till affärsprocessens olika steg kan åtgärder som hjälper alla kuggarna att falla på plats identifieras. Figur 16 illustrerar ett sätt att dela upp affärsprocessen i olika delar.

Att använda affären som modell är ett råd till vidare konkretisering av aktiviteter och mål för ökad resurseffektivitet och minskad klimatpåverkan kopplat till installationsbranschens företags arbete.

Figur 16. Struktur för att identifiera möjligheter och hinder för en affär med full integrering av alla tre hållbarhetsdimensioner.

Medlemsföretagen önskar sig fem saker

Referensgruppen som deltagit med inspel och åsikter inom ramen för detta arbete har i huvudsak framfört nedanstående områden som extra viktiga att Installatörsföretagen fokuserar på framöver. De har sammanställts i Figur 17.

Gemensamt för de olika områdena är att det handlar om att Installatörsföretagen ska stötta medlemmarna i det de inte själva har möjlighet att arbeta med eller påverka. För en del företag handlar det om att få hjälp att få en större röst och tyngd i att nå ut med viktiga aspekter för branschen. För andra kan det upplevas viktigt att kunna få hjälp att bryta ner, tydliggöra och tillgängliggöra kunskap. Att exempelvis kunna göra det lättare att förstå olika installationsprodukters miljöpåverkan med enkel kommunikation eller märkning, kanske redan på hyllan hos grossisten. En tredje viktig aspekt som i princip alla enades i var vikten att nå fram med värdet som installationerna kan ge – över tid. Från många håll upplevs det idag svårt att nå fram till den slutkund som faktiskt kanske skulle vara villig att betala lite mer för bättre funktion över tid.

Referensgruppens åsikter om vad Installatörsföretagen bör göra för medlemmarna avseende hållbarhet

Arbeta för att företagens erbjudande ska kunna nå slutkunden

- Det finns en utbredd frustration över att fördelar ur livscykelperspektiv inte når fram till slutkunden så att den kan beställa det. Istället väljs det sämre lösningar med lägre investeringskostnad i för stor utsträckning.
- Att få hjälp med att få installationsbranschens företag att i större utsträckning nå direkt till slutkunden där erbjudandet upplevs som en väldigt prioriterad fråga.

Göra det lätt att göra rätt

- För att nya saker ska bli av är det viktigt att det inte upplevs belastande. Det är viktigt att kunna hänga på befintliga processer och moment i så stor utsträckning som möjligt.
- Speciellt mindre företag upplever ett stort behov av lättillgänglig och lättolkad information, vid rätt tid. Exempelvis för installationsvarors miljöpåverkan och där val av produkt görs, tex "på hyllan".
- Det ska kännas värt att anstränga sig, att den extra insatsen leder till nytta. Antingen genom en ökad betalningsvilja för hållbarhetsaspekter, eller tydlig kravställning i upphandling som styr mot rätt ageranden hos den som handlas upp.

Företräda branschen i viktiga sammanslutningar

- Kunna vara representant för alla medlemsföretag.
- Företräda företagen där de själva inte har så stor möjlighet att påverka själva.
- Bygga kunskap där det är svårt för ensam aktör, exempelvis kring klimatpåverkan och en ökad cirkularitet bland installationsvaror.

Arbeta för förutsättningar för en fossilfri fordonspark

- Klimatpåverkan från transporter är branschens största källa till växthusgasutsläpp från den egna verksamheten och en viktig del att kunna minska.
- Det finns både infrastrukturhinder - ex tillgång till laddstationer i vissa delar av landet - och brist på bilmodeller som lämpar sig som yrkesfordon för branschen.
- Arbeta för att göra det lättare för företagen att fasa över till bättre klimatalternativ.

Initiera och driva forum och nätverk med hållbarhetstema

- Många upplever att det är svårt att hitta någon att diskutera dessa typer av frågor med och värdesätter verkligen den typen av interaktion och erarenhetsbyte. De ser det som en viktig del i kunskapshöjningen.
- Befintliga nätverk kan användas och väva in hållbarhetsaspekter i.

Figur 17. Referensgruppens generella åsikter om vad som är viktigt för dem att Installatörsföretagen arbetar vidare med framöver. Dessa åsikter var överlag gemensamma nämnare, oavsett bransch och oavsett storlek på företag.

Konkreta förslag på aktiviteter

Baserat på förslagen om urval och ordning att nå målgrupper, medlemsföretagens egna önskningsar och analys av framkommit material överlag följer här ett antal konkreta förslag på vidare aktiviteter. Förslagen har uppkommit och identifierats i samtal och arbete tillsammans med många av alla personer som på något sätt varit delaktiga i arbetet, men får i detta sammanhang endast ses som förslag resulterat i arbetet inom ramen för detta projekt. De är alltså inte beslutade att genomföras.

En gemensam målbild – alla målgrupper

Ett förslag som har lyfts inom organisationen under arbetets gång har varit att ta fram ett hållbarhetsmanifest anpassat för installationsbranschen. Syftet med detta är att skapa en tydlig vision om vad branschen kan göra och när den behöver vara en engagerad del. Genom att konkretisera uppdraget med en tydlig beskrivning ska medlemsföretagen kunna engagera sig och bli en del av samma rörelse.

Att formulera ett manifest kan vara ett bra sätt att konkretisera och skapa en gemensam målbild för installationsbranschen och öka chansen att bygga engagemang. Det kan underlätta för mindre företag att få hjälp med att formulera mål och visioner inom hållbarhetsområdet. Ett övergripande manifest föreslås i så fall bli ett första steg. Därefter kan en mer konkret handlingsplan utvecklas för branschen med konkreta insatser för att nå målen så att det kan omsättas till konkret handling.

Nyttan med ett hållbarhetsmanifest kan även vara att samla de olika aspekterna av hållbarhet under ett gemensamt paraply och öka tydligheten för hur konkreta aktiviteter senare ändå hänger ihop i det stora hela.

Det är dock viktigt att inte lägga för mycket tid på denna aktivitet eftersom det allra viktigaste är att snabbt omsätta visioner i konkret handling så att det blir verklighet.

Nätverk och forum – alla målgrupper

Ur de referensgruppsmöten och workshops som hållits med medlemsföretag har det återkommande lyfts fram som viktigt att det finns sammanhang att dela erfarenheter och samtidigt få möjlighet att diskutera hållbarhetsaspekter för branschen. Det betyder inte att nya forum behöver skapas, utan hållbarhetsaspekter bör i första hand behandlas i de forum som redan finns. Vid planering av verksamhet som involverar medlemsföretag, till exempel utskott, skulle det vara bra att se över det tänkta programmet och identifiera vilka hållbarhetsaspekter som berörs i den ursprungliga planen. Därefter kan man identifiera och föra in ämnen som saknas. På så sätt kan hållbarhetsaspekterna integreras och tillföra värde till den aktuella gruppen.

Ett ytterligare nätverk i någon form kan även vara värt att initiera för att möjliggöra erfarenhetsutbyte som inte passar i något av de befintliga forumen. Men det ska noga planeras målgrupp och format så att rätt personer är med och att det leder fram till det tänkta syftet.

Kunskapsbyggande – pionjärerna

Inom vissa områden har installationsbranschen mycket att bidra till, men inom andra områden är inte kunskapen tillräckligt stor om vilka lösningar som är viktigast att prioritera. Där krävs det initialt också en stor uppbyggnad av kunskap.

Kunskap bör byggas tillsammans med de medlemsföretag som vill gå före, pionjärerna. Det stärker de medlemsföretag som redan är villiga att satsa genom att få stöd från Installatörsföretagen. Samtidigt får Installatörsföretagen ta del av viktiga konkreta erfarenheter och kunskaper som företagen besitter. Det gör att resterande omsättning av kunskaper och spridning av dessa kan nå fram bättre, då den är mer verklighetsgrundad och relevant för målgruppen.

De områdena som berörs av detta är främst minskad klimatpåverkan och ökad resurseffektivitet. Följande frågeställningar är exempel på sådant det kan behövas sökas svar på.

Minskad klimatpåverkan

- Hur kartläggs de egna utsläppen på ett rättvisande och ett enkelt sätt? Vilken typ av åtgärder ger snabbast effekt på att minska de egna utsläppen?
- Hur stor del av växthusgasutsläppen från tillverknings- och installationskedet orsakas av installationsprodukter? Hur står de sig mot utsläpp från energianvändning i driftskedet? Vilka installationsprodukter är viktigast att fokusera på för att snabbt se minskningar av utsläpp?

Ökad resurseffektivitet

- Vilka hinder och möjligheter finns det för ett minskat avfall, ökat återbruk och cirkularitet i installationsbranschen?
- Vilken miljöpåverkan och eventuellt negativa hälsoeffekter finns det från installationsprodukter och deras kemiska innehåll, utöver klimatpåverkan?
- Hur kan vattenresurseffektiviteten öka? Vilka möjligheter och hinder finns det?

Inom dessa områden behöver mer kunskap inhämtas för att kunna reda ut vilka hinder och möjligheter som finns till ökat bidrag för branschen inom dessa delar.

Det är även viktigt att fortsätta att bygga kunskap tillsammans med andra aktörer och organisationer där det kan uppstå positiva synergieffekter av att arbeta tillsammans. Och där andras erfarenheter är viktiga. Ett exempel på detta är att produkttillverkare och leverantörer behöver vara engagerade samt bidra med information om installationsprodukters miljöpåverkan. Detta för att kunskapen i sin tur ska kunna byggas upp hos företagen i installationsbranschen.

Sprida kunskap – majoriteten

För att nå den stora mängden företag behöver den kunskap som byggs upp spridas på olika sätt, så den når så många som möjligt. Det är här de stora insatserna bör fokuseras. Hur information sprids bäst är inte alltid helt lätt att avgöra men sannolikt behöver det differentieras och anpassas för olika typer av målgrupper. Dels kan det behöva göras skillnad för olika delar av branschen, dels kanske det är skillnad beroende på storlek på företaget och dels kan det vara olika målgrupper inom företaget.

Ett råd är att våga vara snäv i avgränsningen så att materialet inte blir tandlöst eller för omfattande.

Materialet behöver vara lättillgängligt

Använd befintligt material i så stor utsträckning som möjligt, men gör det tydligt hur de hör ihop utifrån hållbarhetsaspekter. Exempelvis genom att ur en hållbarhetsingång kunna navigera sig mellan befintligt innehåll på Installatörsföretagens hemsida. Informationen kan sedan kompletteras inom olika områden där det behövs. Ett stort arbete pågår att utveckla Installatörsföretagens digitala kanaler och plattformar vilket skapar goda förutsättningar för att tillgängliggöra målgruppsanpassat material avseende hållbarhet framöver.

Vid val av format på informationen bör fokus vara på hur mottagaren sannolikt kan eller vill konsumera innehåll. Det kan till exempel handla om att göra viss information tillgänglig som podd-format för att kunna konsumeras vid resor i bil eller medan annat arbete utförs och när textbaserat material inte skulle vara ett realistiskt alternativ.

Vidareutveckla befintliga verktyg

Vartefter kunskap byggs upp om exempelvis hur kartläggning av klimatutsläpp eller återbruk av installationsprodukter kan hanteras kommer också sannolikt verktyg och hjälpmedel att behövas. Det bör dock i största möjliga mån integreras i befintliga hjälpmedel, produkter och system – exempelvis IN Ledningssystem. Detta eftersom hållbarhetsaspekterna ofta behöver läggas till de processer som normalt bedrivs och inte bli egna. Hållbarhetsarbete är väldigt tätt sammankopplat med det som är syftet med kvalitets- och miljöledningssystem. Därtill är det viktigt att det inte upplevs betungande att öka nivån av hållbarhetsarbete. Den chansen ökar om det sammanlänkas med redan befintliga moment.

En guide för att paketera erbjudanden med integrerade hållbarhetsaspekter och en guide för kunder att veta vad de kan beställa

Ett av de viktigaste önskemålen från referensgruppen av medlemsföretag var att öka möjligheten att nå slutkunden med värdet från driftskedet av installationerna. Många företag vill nå fram med bättre installationslösningar ur hållbarhetssynpunkt men det kan upplevas svårt att formulera erbjudandet och att konkretisera vad som är hållbart och kommunicera det så det når slutkunden. Samtidigt vill många fastighetsägare och byggherrar bygga och renovera hållbart men vet inte hur man ska formulera projektkrav för att nå hållbara installationer. Följden blir att mindre görs på installationssidan än vad som skulle kunna vara möjligt.

Ett förslag på utvecklingsprojekt att kunna driva vidare är att ta fram någon form av guide som exemplifierar hur företag i installationsbranschen kan arbeta med hållbarhetsaspekter integrerade i erbjudandet. Denna guide skulle kunna exemplifiera och förklara hur sådana ser ut och på så sätt kan en ”receptsamling” skapas som företag kan inspireras av. Samtidigt kan det tillgängliggöra förklaringar på hållbara installationer för kunden ifråga och samtidigt fungera som en ”meny” att kunna beställa ifrån. På så sätt kan det vara ett steg i att underlätta för installationsföretag och beställare att nå närmre varandra och börja prata samma språk.

Demokratisera tillgång till begriplig information

En stor utmaning när det gäller miljöpåverkan från produkterna i fråga är att det inte är lätt att först få tag i information om vad de innehåller, och i ett nästa steg värdera vad det innebär. Idag är de system som används ofta licensbaserade och kräver att användaren tecknar (och betalar) för en licens. Det systemet fungerar på många sätt bra för pionjärer – men det försvårar att nå den stora mängden företag. För att få många att göra mer medvetna produktval där hållbarhetsaspekter från tillverkning vägs in behöver informationen bli brett tillgänglig för många. Den behöver också vara lätt att tolka så att användaren inte behöver vara väldigt insatt i exempelvis enskilda kemiska ämnens egenskaper.

Trovärdiga avsändare

Låt medlemsföretag få vara avsändare och sprida sina erfarenheter i så stor utsträckning som möjligt, tillsammans med Installatörsföretagen. De är viktiga förebilder för andra företag att inspireras av och få erfarenheter ifrån, därmed ökar också möjligheten till att budskapet når fram och omsätts till handling.

Webbutbildningar

Att erbjuda webbaserade utbildningar på cirka en till två halvdagar inom områden där kunskap behöver byggas upp mer koncentrerat, lyftes som uppskattat från företagen i referensgruppen. Det formatet uppfattas som lättare att kunna passa in i verksamheten och gör det lättare att delta för fler jämfört med om det krävs resor.

Branschtidningar

Installatörsföretagens två branschtidningar – VVS-Forum och Elinstallatören – når stora delar av installationsbranschen så som installatörer, konsulter, grossister, underhålls- och driftansvariga på fastighetssidan samt inom industrin. Dessa tidningar kan med fördel försöka nyttjas för att sprida kunskap som byggts upp och som är nyttig för en bredare målgrupp.

Som företrädare för installationsbranschen

Som företrädare för installationsbranschen

Våra medlemsföretag är ovärderliga när Sverige måste ställa om till ett hållbart samhälle. De bidrar genom elektrifiering, energieffektivisering och digitalisering. Vi ger dem rätt förutsättningar att göra sitt jobb.

Samtidigt som stöd till medlemsföretagen är en väldigt viktig del så är samverkan med andra aktörer en annan viktig del. Påverkan på andra aktörer i värdekedjan och samarbeten i samhällsbyggnadssektorn är viktigt för att vissa större processförändringar ska vara möjliga. Installatörsföretagen som organisation har mer möjlighet att påverka än vad ett enskilt företag har.

En önskning som lyftes från referensgruppen var att noggrant kartlägga och välja vilka sammanslutningar och organisationer som är viktigast att vara med i för att förstärka tyngden i prioriterade frågor för branschen. Först är det viktigt att de strategiska områdena är fastslagna. Utifrån det bör man sen varsamt välja ut de sammanslutningar som är viktiga att ingå.

Oavsett det så finns det två prioriterade målgrupper som är viktiga att samverka med i det fortsatta arbetet:

- Fastighetsägare
 - Installatörsföretagen önskas hjälpa medlemsföretagen att nå fram till fastighetsägare och byggherrar med sitt erbjudande och kunna lyfta fram värdet av installationsbranschens bidrag. Det blir då enklare för företagen att sälja in dessa tjänster genom att fastighetsägaren får ökad förståelse för värdet av livscykelperspektiv för installationerna.
- Grossister, leverantörer och produkttillverkare
 - När det gäller installationernas miljö- och klimatpåverkan är branschen beroende av att tillverkare, leverantörer och grossister kan bidra och tillgängliggöra information. Installatörsföretagen kan initiera samarbeten med dessa aktörer för att bidra till att minska hinder och skapa möjligheter för fler hållbarhetsaspekter ska kunna integreras i medlemsföretagens affärer.

Sedan tidigare arbetar Installatörsföretagen aktivt med att bevaka och påverka områden som är viktiga för konkurrenskraften för branschen. Både nationellt och på EU-nivå arbetar organisationen aktivt för att medlemsföretagens intressen ska tillvaratas vid utformning av nya styrmedel och regelverk.

SLUTSATSER

Arbetet med projektet har lett fram till ett antal slutsatser. Den mest hoppfulla och glädjande är att av både Installatörsföretagens medarbetare och deltagande medlemsföretag ses hållbarhet som viktiga framtidsfrågor som kommer avgöra framgången för branschen ur ett företagandeperspektiv. Det handlar alltså inte om personerna i fråga tycker att det är viktigt eller inte. Frågorna handlar istället om *hur de bäst hanteras* för att ge så snabb och stor nytta för företagen som möjligt.

Det är samtidigt tydligt att det finns en stor önskan att hållbarhetsbegreppet ska gå att förenkla till enskilda, superkonkreta vardagliga tips. Den önskan är förståelig, men oerhört svår att möta. Istället är slutsatserna av mer processriktad karaktär. Det handlar om att utforma metoder för att hantera okända saker som kommer att vara viktigt för att lyckas framåt. Vi måste fortsätta att lära oss och att ifrågasätta tidigare val. Inte stirra oss blinda på enskilda enkla lösningar. De hållbarhetsutmaningar vi står inför är komplexa, därför finns det inga enkla lösningar.

Det viktigaste vi står inför i denna tid av stora förändringar som också behöver ske oerhört snabbt, är att vi alla behöver hjälps åt att våga agera. Vi får inte vänta på att det ska bli perfekt och kan inte unna oss att känna oss säkra på att ingen ska kunna klandra oss för att göra fel.

Vi ska aktivt sträva efter att öka vår medvetenhet, våga analysera och värdera konsekvenser. Vi ska vara medvetna om att det ofta finns negativa sidor av alla val, men vi ska ur vår situation alltid försöka göra det där det positiva överstiger det negativa.

Installatörsföretagen kan välja att vara en sådan typ av förebild. En förebild som gör plats för fler att vara modiga och våga gå före.

Några konkreta saker att ta vidare i det fortsatta arbetet är:

- Beteendeförändringar krävs och med det krävs också förståelse och anpassning till psykologiska aspekter för att få med sig så många som möjligt. Branschen domineras samtidigt av tekniker av olika slag och dessa mer mänskliga perspektiv behöver troligtvis lyftas in aktivt för att få utrymme. De finns helt enkelt inte med i tillräckligt stor utsträckning självmant.
- Som en följd av detta behöver förändringen ske stegvis och över lång tid, beteendeförändringar kommer inte att ske över en natt. Inspiration kan med fördel tas från verktyget Respekttrappan, som Make Equal och SBAB har tagit fram. Att visualisera resan genom att vi tar steg, och för varje steg kommer vi närmre. Då blir resan mätbar men samtidigt nedbrytbar.
- I de mest komplexa frågorna ligger lösningarna troligtvis i en mångfald av olika lösningar. Det är viktigt att det inom dessa områden inte förenklas *för* långt och att det finns ett processperspektiv på sådant som berör hela kedjan. En bra idé kommer aldrig bli av om inte alla delar i processen fungerar, hur bra idén än är.
- Installatörsföretagens medlemsföretag behöver hantera hållbarhetsaspekterna så att de integreras i allt de gör. Men det kräver också att vissa affärslogiker förändras som norm – och där kan Installatörsföretagen göra stor nytta genom att verka för dessa gemensamma behov som enskilda företag har svårt att göra. I rapporten har exempel på sådan metodik lyfts upp, där några grundpelare för att en affär ska fungera kan utgöra en bas för att hitta hinder längs med en affärsprocess.
- Den här rapporten i sig kommer inte nå målgrupperna som är viktiga för förändringen, utan det behöver göras aktivt, målgruppsanpassat och med nedbrutet innehåll och över lång tid. För att nå ut vidare är det viktigt att separera innehållet efter mer riktade målgrupper och göra de uppdelade och stegvisa.

I en eventuell besvikelse över att de enklaste svaren uteblir får slutorden bli:

I livet är det enkla ofta inte värt mest, medan det som är värt mest inte alltid har varit enkelt.

LITTERATURFÖRTECKNING

<https://10nics2020.futureearth.org/#explore>

<https://www.naturvardsverket.se/parisavtalet>

<https://www.globalgoals.org/>

<https://www.carbonbrief.org/unep-1-5c-climate-target-slipping-out-of-reach>

<https://www.aktuellhallbarhet.se/miljo/klimat/riskerna-for-troskeffekter-har-underskattats-enligt-ny-studie/>

<https://www.dn.se/nyheter/grafik-sa-kan-sverige-paverkas-av-klimatforandringarna/>

<https://www.globalamalen.se/>

<https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/>

<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda2030-och-de-globala-malen/>

<https://www.carbonbrief.org/scientists-compare-climate-change-impacts-at-1-5c-and-2c>

<https://www.dn.se/sverige/utslapp-fran-permafrost-storre-an-klimatmodeller-visar/>

<https://10nics2020.futureearth.org/#explore>

<https://www.suntarbetsliv.se/artiklar/sam/vad-ar-psykosocial-arbetsmiljo/>

<http://dok.slso.sll.se/VC/Gustavsberg/KPO/stress/psykoedukation/om%20stress.pdf>

<https://www.allbright.se/nyheter/2015/11/26/7-anledningar-varfr-bolag-br-bli-jmstllda>

<https://www.av.se/press/nio-av-tio-anstallda-som-dor-i-en-arbetsolycka-ar-man/>

<https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

<https://www.cdsb.net/corporate-reporting/1005/scope-4-do-we-need-new-category-emissions-better-address-corporate-climate>

<https://miljo-utveckling.se/sweco-ansoker-om-vetenskapliga-klimatmal/>

<https://www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/livscykelanalys/>

https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2018/klimatdeklaration-av-byggnader_slutrapport.pdf

<https://www.ivl.se/download/18.29aef808155c0d7f05063/1467900250997/B2260.pdf>

https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2018/klimatdeklaration-av-byggnader_slutrapport.pdf

<https://www.in.se/foretagarservice/arbetsmiljo-och-sakerhet/#/>

<https://aktiva-atgarder.do.se/>

<https://www.prevent.se/sexuella-trakasserier/>

<https://www.respekttrappan.se/>

<https://inrabatt.se/avtal/jamstalldhet/#.X8YHYdZFxlA>

<https://byggetik.se/>

<https://www.in.se/foretagarservice/foretagande/id06/#/>

<https://www.ltu.se/org/ets/Nyheter-och-aktuellt/Goda-exempel-ska-forbatta-arbetsmiljon-i-installationsbranschen-1.205365>

<https://www.in.se/foretagarservice/arbetsmiljo-och-sakerhet/ergonomisk-arbetsmiljo/#/>

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstalldhet/vad-ar-jamstalldhet>

<https://www.respekttrappan.se/#/>

<http://upplystsverige.se/>

<https://www.in.se/foretagarservice/arbetsgivarguiden/jamstalldhet/#/>

<https://inrabatt.se/avtal/jamstalldhet/#.X8YHYdZFxlA>

<https://byggetik.se/korruptionsbekampning/>

<https://byggetik.se/sund-konkurrens/>

<https://byggetik.se/mangfald/>

<https://www.institutetmotmutor.se/kunskapsbank/overenskommelser-mot-korruption/>

<https://www.in.se/foretagarservice/foretagande/id06/#/>

Bilaga 1 – Detaljerat exempel på egenskaper vid genomgång av strukturer för affärsprocessen.

